Postal No. - Jallandhar Vide No. L-4/PB/0196/Lobana Sewak/0196/2022-2023
Regd No. 32212/78

ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ

ਜੂਨ 2023 ਕੁੱਲ ਪੰਨੇ : 44 ਮਾਸਿਕ ਮੁੱਲ : 25/-

ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ 73ਵੇਂ ਮਹਾਨ ਸਲਾਨਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ

ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ (ਰਜਿ.), ਸੈਕਟਰ 30-ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਸੰਪਾਦਕੀ...

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ

ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਵਿਆਪਕ ਭੀੜ ਤੋਂ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਕੁੱਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਦਰਗਾਹੀ ਰੂਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਭੀੜ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਆਦਰਸ਼ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਰੂਹ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 1882 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਖੋੜੀ ਦੁੱਨਾਂ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਬਾਬਾ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਮਾਤਾ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਹੋਇਆ। ਬਾਬਾ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਪਿੰਡ-ਘੋਤ ਪੋਕਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਸ. ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਬੀਬੀ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਦਾਦੇ ਸ. ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਬਾਬਾ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਪੋਤਰੇ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਰੱਖਿਆ। ਬਾਬਾ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰ ਪੜ੍ਹਾਉਣੇ ਤੇ ਸਿਖਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਬਾਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ, ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ, ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਲਾਂ ਆਦਿ ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਅਜੇ ਬਾਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ 12 ਸਾਲ ਦੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ ਅਕਾਲ ਚਲਾਨਾ ਕਰ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪ ਮਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹੋ ਗਏ। ਭਾਵੇਂ ਬਾਬਾ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵੱਲ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਬਾਬਾ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ। ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਖੇਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਮਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਕ ਵਪਾਰੀ ਸ. ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਆਏ ਤਾਂ ਬਾਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਵਪਾਰੀ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੱਪੜੇ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ. ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਬਾਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ 15 ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਸਨ। ਬਾਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਵਿਚ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਆਰਾਮ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠ ਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢ ਕੇ ਪਹਿਲਾ ਬਾਬਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਸਮਾਂ ਮਿਲਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਣ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਣਥੱਕ ਘਾਲਣਾ ਤੋਂ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਤਕਰੀਬਨ 23 ਸਾਲ ਸੀ ਪਰ ਮਹਾਤਮਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਮਹੰਤੀ ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬੰਨ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋਗੇ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਸਨ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ। ਆਪ ਨੇ ਮੁਰਾਲੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਪਿੰਡ-ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਖਬਰ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣ ਲਿਆ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉੱਦਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਦਕਾ 01-04-1921 ਨੂੰ ਪਿੰਡ-ਟਾਂਡਾ (ਮੋਟਾ), ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਲੁਬਾਣਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ, 1944 ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਬਾਬੁਕਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਵਿਚ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਹਾਈ ਸਕੂਲ, 1945 ਵਿਚ ਖੋੜੀ ਦੁੱਨਾਂ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ, 1946 ਵਿਚ ਪਿੰਡ-ਭਟਨੂਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਉੱਦਮ ਸਦਕਾ ਪਿੰਡ ਨੰਗਲ ਲੁਬਾਣਾ ਵਿਚ ਵੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਖਾਰੀਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਅਰੋੜਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਇਕ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਸਮੇਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਗੁਜਰਾਤ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਛੇ ਵਾਰ ਗੁਜਰਾਤ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਜਿੱਤੇ। 1937 ਵਿਚ ਵੀ ਆਪ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਅਤੇ ਸਰਗੋਧਾ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਬਣੇ ਅਤੇ 1945 ਵਿਚ ਦੁਬਾਰਾ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਚੁਣੇ ਗਏ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਉੱਦਮ ਸਦਕਾ 1906 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਕਬੀਲਿਆ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਲਿਆ। 1947 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਕਿਉਂਕਿ 80% ਆਬਾਦੀ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੀ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਨੂੰ ਦਸੂਹਾ ਤਹਿਸੀਲ ਕਪੂਰਥਲਾ ਰਿਆਸਤ ਅਤੇ ਭੁਲੱਥ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲੇ ਇਕ ਸਰਬਪੱਖੀ, ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ, ਮਹਾਨ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਸਨ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਬੁਲਾਵੇ 'ਤੇ ਆਪ ਜੀ 2 ਜੂਨ 1950 ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ। ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਡੇਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ **ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਜੀ ਜੋ ਕਿ ਐਸ.ਜੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਛੇ ਵਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸੂਝਵਾਨ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਨ।** ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਮੈਨਜਮੈਂਟ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਸੇਧ ਲੈਂਦਿਆ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਵਿੱਦਿਆ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਦੇਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ (ਰਜਿ.) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ

Chief Editor
Er. Harbhajan Singh
Dy. C.E. (Retd.) President
M.: 98140-62091

Addl. Chief Editor
Er. Parminderjit Singh
M.: 99153-57524

Editor
Er. Bhagwan Singh Lubana
Dy C.E. (Retd.)
E-mail:bslubana187@gmail.com
M.: 98155-40240

Co-Editor
S. Surinder Singh Ruby ETO (Retd.)
M.: 98141-28181

Advisors

1. S. Naginderjit Singh (Legal Advisor)
   Session Judge (Retd.),
   M.: 98159-02643
2. S. Narinder Singh, PES (Retd.)
   M.: 98555-34236
3. S. Mohinder Singh, DSP (Retd.)
   M.: 98144-74535
4. Dr. Preet Mohinder Pal Singh
   M.: 98148-98289

ਰਚਨਾਵਾਂ ਤੇ ਸਲਾਨਾ ਚੰਦਾ ਭੇਜਣ ਦਾ ਪਤਾ

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ, ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ
ਸੈਕਟਰ 30-ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਮੋ. 98140-62091
e-mail:lobanafoundation@gmail.com
Websitelink : bmslchd.org, lobanafoundation.org
FOR ONLINE DEPOSITS OF FUNDS BANK ACCOUNT DETAIL IS AS UNDER:-
Bank Name :- State Bank of India
A/c No.-10304629441, IFSC Code:- SBIN0001443
Note - On depositing kindly intimate your name and address to the Foundation.
President - 98140-62091

ਦੇਸ	:	250 ਰੁਪਏ
ਪਰਦੇਸ	:	20 ਡਾਲਰ
ਜੀਵਨ ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ	:	2500 ਰੁ.
ਜੀਵਨ ਮੈਂਬਰ ਪਰਦੇਸ	:	7500 ਰੁ.

ਚੰਦਾ ਚੈਕ ਜਾਂ ਡਰਾਫਟ ਰਾਹੀਂ ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮੱਸਿਆ, ਸੰਗਰਾਂਦ ਅਤੇ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ (ਮਿਤੀ ਅਤੇ ਦਿਨ)

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ - 04-06-2023 (ਐਤਵਾਰ)
ਸੰਗਰਾਂਦ - 15-06-2023 (ਵੀਰਵਾਰ)
ਮੱਸਿਆ - 18-06-2023 (ਐਤਰਵਾਰ)

ਬਾਨੀ ਸੰਪਾਦਕ
ਸਵ. ਮੇਜਰ ਸ਼ਰਮ ਸਿੰਘ ਜ਼ਹੂਰਾ

ਤਤਕਰਾ

ਜਿਲਦ ਨੰ. 41 | ਅੰਕ - 120 | ਜੂਨ - 2023

1.	ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਡੇਰੇ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ	4
2.	ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਿਆਦਾਨੀ.....	9
3.	ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ (1882-1964)	14
4.	ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ (1859-1949)	15
5.	ਗਿਆਨੀ ਚੇਤ ਸਿੰਘ	16
6.	ਗਿਆਨੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (1904-1988)	17
7.	ਡਾ. ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ (1870-1940)	18
8.	ਚੌਧਰੀ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ (1902-1977)	19
9.	ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ (1915-1981)	20
10.	ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ (1862-1947)	21
11.	ਕੈਪਟਨ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ	22
12.	ਡੇਰਾ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲੇ ਬੇਗੋਵਾਲ ਦੀ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਜੀ	23
13.	ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲੇ	24
14.	ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲੇ	26
15.	ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ...	27
16.	ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ...	29
17.	ਗੁਰ ਸਾਗਰ ਦੇ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀ	31
18.	ਭਾਈ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਰਸਾ	32
19.	ਅਪ੍ਰੈਲ ਮਹੀਨੇ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ	33
20.	ਕਾਹਨੂੰਵਾਨ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ) ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੱਕ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ....	35
21.	ਜੀਵਨ ਵਿਕਾਸ - ਇਕ ਸੰਘਰਸ਼	37
22.	ਕਾਵਿ-ਕਿਆਰੀ	38
23.	ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸੰਜੋਗ	39
24.	Matrimonial	41
25.	ਦਾਨੀ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ	42

'ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ' ਵਿਚ ਛਪਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ ਅਦਾਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹੋਵੇ।

Printed & Published by
Harbhajan Singh for Baba Makhan Shah Lobana Foundation (Regd.)
Sector 30-A, Chandigarh.

Computer Designing - WP&S, M.: 98153-78692

ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮੁਰਾਲੇ ਡੇਰੇ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ

ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲੇ

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ, ਪੰਥ ਦੇ ਅਸਮੇਧ ਰਤਨ, ਸਿਰਮੌਰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਰੂਹ, ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ, ਵਿਦਿਆ ਦਾਨੀ ਅਤੇ ਬੇਦਾਗ਼ ਰਾਜਨੀਤਕ ਲੀਡਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਲੁਬਾਣਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਰਹਿਬਰ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ 2-3 ਜੂਨ ਨੂੰ 68ਵੀਂ ਬਰਸੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ 2 ਜੂਨ, 1950 ਈ. ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਬੇਗੋਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। 3 ਜੂਨ, 1950 ਈ. ਨੂੰ ਬੇਗੋਵਾਲ, ਜਿਥੇ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਉਥੇ ਅੰਤਿਮ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ 2-3 ਜੂਨ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸਾਲਾਨਾ ਬਰਸੀ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਮੂੰਹ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ 2 ਜੂਨ, 1950 ਈ. ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਜਾਣ ਨੂੰ 68 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ 5% ਲੋਕ ਹੀ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹੋਣਗੇ। 1950 ਈ. ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਕ, ਵਿਦਿਅਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਲੇਖ ਵਿਚ ਸਮੇਟਣਾ ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ।

ਸੰਪਾਦਕ
ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ
ਲੁਬਾਣਾ
98155-40240

ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਸਲ ਗਾਥਾ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਦਾ ਵਜੂਦ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੇਰੀ ਇਹ ਲਿਖਤ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲੇ ਦੀ ਭੂਗੋਲਿਕ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸੰਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਹਿੱਤ ਸਬੰਧੀ ਹੈ।

ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕੱਤਕ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਅਕਤੂਬਰ 1882 ਈ. ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਪਿੰਡ ਖੋੜੀ ਦੂਨਾ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਮਾਤਾ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ ਪਿੰਡ ਗਹੋਤ ਪੋਹਕਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਸ. ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸਨ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਾਦਾ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਸੰਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਅਤੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਰਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਨ। ਦਾਦਾ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੋਤਰੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰਵਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸੰਬੰਧੀ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਕਰੀਬਨ 1635-1640 ਈ. ਵਿਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਵਾਪਿਸ ਗੁਜਰਾਤ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਬਜ਼ੁਰਗਵਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਖੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾਏ ਸਨ। ਇਥੇ ਧਰਮ ਦਾਸ ਜੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਅਨਿੰਨ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਦਾਤ ਦਾ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਧਰਮ ਦਾਸ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਬਾਬਾ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਬਜ਼ੁਰਗਵਾਲ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ 300 ਰੁਪਏ ਸਲਾਨਾ ਜਗੀਰ ਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਗੁਜਰਾਤ ਸ਼ਹਿਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਖੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਕਾਬਲੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਕੋਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸੀ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੂਰਵਜਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ 'ਰਾਮਦਾਸ ਜਾਂ ਬਾਵਾ' ਕਹਿ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰਦੇ ਸਨ।

ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਅਜੇ ਬਾਰਾਂ ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਪਿਤਾ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ

ਨੇ ਦੂਸਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸ. ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਵਾਸੀ ਪਿੰਡ ਸ਼ਾਮਕੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਦੀ ਸਪੁਤਰੀ ਭੋਲੀ ਨਾਲ ਕਰਵਾ ਲਈ। ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਇਸ ਦੂਸਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਦਾਦਾ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅਜੀਬ ਖੇਲ ਕਿ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਜੇ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਸਾਲ ਦੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਦਾਦਾ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਵੀ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਪਿਤਾ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿਚ ਵਿਅਸਥ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਤਾ ਭੋਲੀ ਦਾ ਵਰਤਾਅ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਤੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਇਕੱਲੇਪਣ ਅਤੇ ਉਪਰਾਮਤਾ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਕੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਸੁਖਾਲਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਮੁਰਾਲੇ ਡੇਰੇ ਪਹੁੰਚਣਾ - ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਖੋੜੀ ਦੂਨਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਬਾਰਾਂ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਪਿੰਡ ਮੁਰਾਲਾ ਸਥਿਤ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਮੁਰਾਲੇ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਪਿੰਡ ਬੂਰਿਆਵਾਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸ. ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੋ ਕਿ ਅਰੋੜਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸਨ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਖੇ ਕੱਪੜੇ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਯੂ.ਪੀ. ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੱਪੜਾ ਉਧਾਰ ਵੇਚ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰ ਛਿਮਾਹੀ ਉਧਾਰ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸ. ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਇਕ ਸਹਾਇਕ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਯੂ.ਪੀ. ਜਾ ਕੇ ਵਸੂਲੀ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਦੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਦੀ ਵੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਸਕੇ। ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅਜੀਬ ਖੇਲ ਹੈ ਕਿ ਸ. ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸਹਾਇਕ ਲੱਭਣ ਲਈ ਪਿੰਡ ਖੋੜੀ ਦੂਨਾ ਸਿੰਘ ਆਉਣਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਬਾਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਬਾਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਹਾਇਕ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਸ. ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਸ. ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਸੰਯੋਗ ਸੀ ਕਿ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਯੂ.ਪੀ. ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹੁੰਚੇ।

ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲੇ

ਇਥੇ ਅਚਾਨਕ ਅਤੇ ਸੰਜੋਗਵਸ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਡੇਰੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਮੋੜ ਦੀ ਗਾਥਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਅਤਿ ਸਤਿਕਾਰਤ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਸਿਖਰ ਸਨ। ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਹੀ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰੂਹ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹੀ ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਕਸਦ ਅਤੇ ਪੜਾਅ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲੇ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਖਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਸ. ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬੂਰਿਆਵਾਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕਰੀਬਨ ਸਤਾਰਾਂ ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁਰਾਲੇ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮੁਰਾਲੇ ਡੇਰੇ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਡੇਰਾ ਕਿਵੇਂ ਅਤੇ ਕਦੋਂ ਸਥਾਪਤ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਜੋ ਮੈਂ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਉਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਾਂਝੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਈ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ - ਮੁਰਾਲਾ ਪਿੰਡ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਖਾਰੀਆ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪਿੰਡ ਗੁਜਰਾਤ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 36 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਮੁਰਾਲੇ ਤੋਂ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪਿੰਡ ਖੋੜੀ ਦੂਨਾ ਸਿੰਘ ਤਕਰੀਬਨ ਬਾਰਾਂ ਕੁ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਹੈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਲੇ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਮੰਡੀ ਬਹਾਉਦੀਨ ਅਤੇ ਜੇਹਲਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਹੱਦਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ ਏਰੀਆ ਦਰਿਆ

ਚਨਾਬ ਅਤੇ ਜੇਹਲਮ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚੱਜ ਦੁਆਬ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਏਰੀਏ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਸਿਕੰਦਰ ਅਤੇ ਪੋਰਸ ਵਿਚ 326 ਬੀ.ਸੀ. ਨੂੰ ਟਿੱਬਾ ਮੋਮ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਥਾ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਿੱਸਾ ਸੋਹਣੀ ਮਹੀਂਵਾਲ ਦਾ ਵਾਕਿਆ ਵੀ ਇਸੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਚਨਾਬ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਫਜ਼ਲ ਇਲਾਹੀ ਚੌਧਰੀ, ਸਾਬਕਾ ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਚੌਧਰੀ ਮੁਹੰਮਦ ਜਫਰ ਇਕਬਾਲ, ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਚੌਧਰੀ ਸੁਜਾਤ ਹੁਸੈਨ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਆਰਮੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਰਹੀਲ ਸ਼ਰੀਫ ਗੁਜਰਾਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਗਾਇਕ ਆਲਮ ਲੁਹਾਰ, ਆਰਿਫ ਲੁਹਾਰ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵੀ ਫਖ਼ਰ ਜ਼ਮਾਨ ਅਤੇ ਅਨਵਰ ਮਸੂਦ ਵੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਹੀ ਹਨ।

ਆਉ ਹੁਣ ਜਾਣੀਏ ਕਿ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਕਿਵੇਂ ਬਣਿਆ। ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕਸਬਾ ਟਾਂਡਾ ਤੋਂ ਦਸੂਹਾ ਜਾਂਦੀ ਸੜਕ ਤੇ ਟਾਂਡੇ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਚਾਰ ਕੁ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਪਿੰਡ ਕੁਰਾਲਾ ਹੈ। ਟਾਂਡੇ ਤੋਂ ਦਸੂਹੇ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਪਿੰਡ ਕੁਰਾਲੇ ਵਿਖੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਪੈਂਦਾ ਰੇਲਵੇ ਫਾਟਕ ਕਰਾਸ ਕਰਕੇ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰੀ ਤੇ ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਡੇਰਾ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਗਿੜਵੜੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਖੁਦ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਡੇਰਾ ਤਕਰੀਬਨ ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਲੇ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਇਸ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਛੇ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਸਥਿਤ ਪਿੰਡ ਚਤੋਵਾਲ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਸਨ। ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਰੋਤਮ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਫਾਰਸੀ, ਪੁਰਾਤਨ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਸਾਲ ਸੰਤ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਲੇ ਮਹੰਤ ਕੋਲੋਂ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਇਥੇ ਹੀ ਇਕ ਸੰਤ ਅਮੀਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਥੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਕੁਰਾਲੇ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਚੱਲਦੇ ਗਏ। ਨਿਰਮਲੇ ਮਹੰਤ ਬਹੁਤ ਵਿਚਾਰਵਾਨ, ਗਿਆਨਵਾਨ, ਸ਼ਾਂਤ ਚਿੱਤ ਰਹਿ ਕੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਧਾਰਨੀ, ਨਿਰਮਲ ਵਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਸੰਤ ਅਮੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰਾਲਾ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਪਿੰਡ ਤਕਰੀਬਨ ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਅੱਧ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਮੁਰਾਲੇ ਆ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਮੁਰਾਲਾ ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਵਾਲਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਪਿੰਡ ਬੂਰਿਆਂਵਾਲੀ, ਧੋਰੀਆ, ਸੰਤਪੁਰਾ ਅਤੇ ਜੰਡਾਵਾਲਾ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਸੀ। ਮੁਰਾਲੇ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਵੀਹ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਅੰਦਰ ਖੋਜ਼ੀ ਦੁੱਨਾ ਸਿੰਘ, ਬਜ਼ੁਰਗਵਾਲ, ਭਖੜੇਆਲੀ, ਪੋਰੋਸ਼ਾਹ, ਕੁਆਂਖ ਅਤੇ ਮਹਿਮਸ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਲੁਬਾਣਾ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਅਮੀਰ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਅਮੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮੁਰਾਲੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪਹਾੜ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਆਪਣਾ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਸਨ। ਸੰਗਤ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ 'ਤੇ ਸੰਤ ਅਮੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਹੀ ਪਿੰਡ ਮੁਰਾਲਾ ਵਿਖੇ ਆਪਣਾ ਡੇਰਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਅਮੀਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਲੇ ਜੋ ਕਿ ਸੰਤ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਲੇ ਮਹੰਤ ਦੀ ਗਿੜਵੜੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਨ, ਵੱਲੋਂ ਪਿੰਡ ਮੁਰਾਲੇ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਖੇ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਦਾ ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁੱਢ ਬੰਨਿਆ। ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਇਸ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਨੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਧਿਆਤਮਕ, ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰਤ ਸੰਤ ਬਣੇ।

ਬਾਬਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮੁਰਾਲੇ ਪਹੁੰਚਣਾ - ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਅਤੇ ਉਚਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਬੋਹਿਥ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਖੇ 1852 ਈ. ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਲਾਲ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਰਤਨਾ ਦੇਵੀ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਤੇ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ਬਿਰਤੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਤਰਨਤਾਰਨ ਸਾਹਿਬ, ਪ੍ਰਯਾਗ ਇਲਾਹਾਬਾਦ, ਮਥੁਰਾ, ਬਦਰੀਨਾਥ, ਅਯੋਧਿਆ, ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਡੇਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ, ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਮੁਰਾਲੇ ਡੇਰੇ ਸੰਤ ਅਮੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਸੰਤ ਅਮੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਜੋਗ ਮੱਤ, ਪੁਰਾਣ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ ਆਦਿ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਲੈਣ ਲਈ ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਰੋਤਮ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ। ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵੇਂ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 9 ਸਾਲ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨਵਾਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀ ਹੋ ਕੇ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਵਿਖੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮੁਰਾਲੇ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਡੇਰਾ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਲਈ, ਕਥਾਕਾਰ, ਪਾਠੀ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਬਣਨ ਲਈ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਟਕਸਾਲ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸੰਤ ਅਮੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰਕੇ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬਣੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਤ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਠੱਠੇ ਟਿੱਬੇ ਵਾਲੇ, ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜੁਟ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਸ ਡੇਰੇ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜਾਂ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਸਿਰਮੌਰ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਬਣੀਆਂ ਸਨ।

ਸੰਤ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠੱਠੇ ਟਿੱਬੇ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਪਾਠਕਾਂ ਹਿੱਤ ਸੰਖੇਪ

ਜਿਹਾ ਵਰਨਣ ਕਰਨਾ ਅਹਿਮ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 1874 ਈ. ਨੂੰ ਕਪੂਰਥਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕਸਬਾ ਲੋਹੀਆ ਨਜ਼ਦੀਕ ਪਿੰਡ ਗਿਦੜਪਿੰਡੀ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਪਿੰਡ ਗਿੱਦੜਪਿੰਡੀ ਵਿਖੇ ਖੁਦ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਹਨਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਠੱਠੇ ਟਿੱਬੇ ਦੇ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਗਿੱਦੜਪਿੰਡੀ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਇਕ ਵੱਡਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੈਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਨਕਾ ਪਿੰਡ ਠੱਠਾ ਟਿੱਬਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਖੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਟਕਸਾਲ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਥੇ ਮਹੰਤ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਤੌਰ ਮੁਖੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਧਾਰਮਿਕ ਰੁਚੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੰਤ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕੇ ਪਿੰਡ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਣ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਬਾਬਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ। ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਹੁੰਚਣ ਨਾਲ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ।

ਸੰਤ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਠੱਠਾ ਟਿੱਬਾ ਵਾਲੇ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ)

ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜਨਮ 1883 ਈ. ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਭਿੰਡਰ ਕਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਸਮਝ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਸਨ। ਅਠਾਰਾਂ ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਤਕਰੀਬਨ 1902 ਈ. ਵਿਚ ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਦਿਆ ਲਈ ਪਿੰਡ ਭਿੰਡਰ ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਕਰੀਬ 1918 ਈ. ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਭਿੰਡਰ ਕਲਾਂ ਵਿਖੇ 101 ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਆਰੰਭ ਕੀਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਮਈ 1919 ਈ. ਨੂੰ ਹੋਈ। ਸਮਾਪਤੀ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਮੁਰਾਲੇਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸਨ, ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਥੇ ਟੱਪ ਲਗਾ 'ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਸਥਾਨ ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਵਿਦਵਤਾ ਕਾਰਨ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਟਕਸਾਲ ਬਣ ਗਿਆ। ਭਿੰਡਰ ਕਲਾਂ ਮੁਖੀ ਦਾ ਤਖੱਲਸ ਹੌਲੀ–ਹੌਲੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਕਹਿ ਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ।

ਮੈਂ ਖੁਦ ਮਈ 2018 ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਜੇਠ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਭਿੰਡਰ ਕਲਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਵਾਇਆ ਸ਼ਾਹਕੋਟ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਸਬਾ ਧਰਮਕੋਟ ਤੋਂ ਖੱਬੇ ਤਕਰੀਬਨ 12 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪਿੰਡ ਭਿੰਡਰ ਕਲਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਵੱਡੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਸਥਾਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਸਵੱਛ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬੜਾ ਹੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਨਜ਼ਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਅੱਜ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ ਗੈਰ ਰਾਜਨੀਤਕ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਰਫ਼ ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਵੇਰਵਾ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਖੀਰਲੇ ਦਮ 15 ਫਰਵਰੀ 1930 ਈ. ਤੱਕ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਨਾਲ ਨਾਤਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਭਾਗ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਕਈ ਸਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ

ਬਹੁਤ ਹੀ ਰਸ ਭਿੰਨਾ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਵਿਖੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਸ ਡੇਰੇ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਵਿਖੇ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੀਰਤਨ, ਪਾਠੀ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਡੇਰੇ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੋ ਕਿ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ, ਨੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੰਥਿਆ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲੈਣ ਲਈ ਸੰਤ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਸੱਤੋ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭੇਜਿਆ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆ, ਕੀਰਤਨ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਥਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਇਸ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਅਮੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ 51 ਸਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸੰਬੰਧੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੰਥਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਸੱਤੋਵਾਲੀ ਗਲੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਗਿਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਡੇਰੇ ਸਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹਰਿਦੁਆਰ ਵਿਖੇ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਰੋਤਮ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਿਰਮਲ ਅਖਾੜਾ ਕਨਖਲ ਹਰਿਦੁਆਰ ਵਿਖੇ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਗੁਜਾਰਿਆ ਅਤੇ ਇਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਰਮਲੇ ਮਹੰਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬੁਲਾਵੇ ਉੱਤੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਡੇਰਾ ਸੱਤੋ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਦੇ ਸੰਤ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਗਾਤਾਰ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਰਹੇ।

ਇਸ ਮੁਰਾਲੇ ਡੇਰੇ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ 13-14-15 ਭਾਦਰੋਂ (ਅਗਸਤ) ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੰਤ ਅਮੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਮੇਲਾ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ

ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਸਨ।

ਇਸ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਤ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ 1905 ਈ. ਵਿਚ ਜਦ ਇਹ ਮੇਲਾ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਡੇਰੇ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਸੰਬੰਧੀ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੰਤ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪਣੀ ਰਜ਼ਾਮੰਦੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 13-14-15 ਭਾਦਰੋਂ (ਅਗਸਤ) 1905 ਈ. ਨੂੰ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਰੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਡੇਰੇ ਦੀ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਤਕਰੀਬਨ 23 ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਡੇਰੇ ਦੇ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਭਰਪੂਰ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਅਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ।

1905 ਈ. ਵਿਚ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ਤੋਂ 2 ਸਾਲ ਬਾਅਦ 1907 ਈ. ਵਿਚ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਤੌਰ ਮੁੱਖੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਦਾ ਆਰੰਭ ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਤਾਂ ਮਹੰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਡੇਰਾ ਨਿਰੋਲ ਧਾਰਮਿਕ ਟਕਸਾਲ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ 2 ਜੂਨ 1950 ਈ. ਤੱਕ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਤੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਮਾਜਿਕ, ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(ਚੱਲਦਾ)

ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲੇ

ਮਹਾਨ ਵਿਦਿਆਦਾਨੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬੇਜੋੜ ਥੰਮ

ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼, ਬਾਲ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਰਾਜਯੋਗੀ, ਵਿਦਿਆਦਾਨੀ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਲੁਬਾਣਾ ਕੌਮ ਦੇ ਮਹਾਨ ਰਹਿਬਰ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜਨਮ 1939 ਬਿਕਰਮੀ ਸੰਮਤ, ਸੰਨ 1882 ਵਿਚ ਕੱਤਕ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮਾਤਾ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁਖੋਂ ਪਿਤਾ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਖੋੜੀ ਦੁੱਨਾ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਅਜੇ ਆਪ ਜੀ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਆਯੂ ਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਪਿਤਾ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਲਈ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਪੋਸ਼ਣਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਾਦਾ ਸ. ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਦਾਦਾ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਖੁਦ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਅਨਿਨ ਸ਼ਰਧਾਲੂ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸੀ ਸਨ। ਬਾਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਾਦਾ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦੀ ਛਤਰ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪਾਈ। ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਧੂ ਸੁਭਾਅ, ਨਿਰਮਲ ਸੋਚ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਲਗਨ ਨੂੰ ਦਾਦਾ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅੱਖ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮੱਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਾਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੁਰਾਲੇ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਛੱਡ ਆਏ।

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੂਬੀ
ਆਬਕਾਰੀ ਤੇ ਕਰ ਅਫ਼ਸਰ
(ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ)
ਸਹਿ-ਸੰਪਾਦਕ
98141-28181

ਮੁਰਾਲੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਬਾਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦੀ ਭੁੱਖ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਉਣਾ, ਜੂਠੇ ਬਰਤਨ ਸਾਫ਼ ਕਰਨੇ, ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦਾ ਕਾਜ ਵਿਹਾਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਣਾ ਤੇ ਲੰਗਰ ਲਈ ਆਟਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਚੱਕੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਚਲਦੀ ਜਾਣੀ ਦੇ ਕੌਤਿਕ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਤੱਕਣੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕਾਰਜ ਬਾਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਕੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਬਨਾਉਣਾ, ਪਰਮ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਰੂਪ ਦੇਣਾ ਹੀ ਸੀ।

ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਾ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਹੋਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰ ਭਾਈ ਸਨ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਬੀੜਾ ਉਠਾਇਆ। ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਈਂ ਹੁੱਕਾ ਪੀਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ਼ ਸੀ, ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਸੀ। ਔਰਤਾਂ ਸ਼ਿਕਲੀਗਰ ਔਰਤਾਂ ਵਾਂਗ ਘੱਗਰੇ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ

ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕਰਵਾਇਆ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਨੂੰ ਬਦਲਵਾਇਆ। ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਦਕਾ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਨਗਰ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਇਹ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਾਉਣਾ। ਸਿੱਖੀ ਅਸੂਲਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਬਰਾਦਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਆਸ਼ੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਣ ਕਾਰਨ ਜੇਕਰ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮਹਾਨ ਥੰਮ ਕਹਿ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮਹਾਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਿਥੇ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪੱਧਰ ਉਚਾ ਕੀਤਾ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਰਾਦਰੀ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਮਾਜਿਕ ਰੁੱਤਬਾ ਉਚਾ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਫਿਕਰ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਉਚੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸੋਚ, ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਤਜ਼ਰਬੇ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿੱਦਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ। ਵਿੱਦਿਆ ਲਈ ਵਿਦਿਆ ਮੰਦਰ ਖੋਹਲੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬਰਾਦਰੀ ਆਪਣਾ ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪੱਧਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਚਾ ਕਰ ਲਵੇਗੀ। ਬਹੁਤ ਦੂਰਅੰਦੇਸ਼ੀ ਤੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸੋਚ ਸੀ। ਸੋਚੋ, ਜੋ ਪੁਰਖ ਆਪ ਕਦੀ ਵੀ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਉਹ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਅਕਲੀ ਬਡੋਤਰੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਰਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਸੋਚ ਸੋਚਣੀ ਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਠੋਕ ਕੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਉਣੀ ਕਿਸੇ ਕਰਾਮਾਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਰ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਖੋਹਲੇ।

1. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਟਾਂਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ
2. ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬਾਬਕਵਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ
3. ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਖੜੀ ਦੁੱਨਾ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ
4. ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਭਟਨੂਰਾ ਲੁਬਾਣਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਸਕੂਲ ਕਰਮਵਾਰ ਮਿਆਣੀ ਅਫਗਾਨਾ, ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਬੇਗੋਵਾਲ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਬਰਾਦਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਿਡਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਵੀ ਖੋਹਲੇ। ਇਹ ਸਕੂਲ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਾਨ ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਦਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਇਹ ਸਕੂਲ ਅੱਜ ਦੇ ਸੰਤ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਲਈ ਚਲਾਏ ਸਕੂਲਾਂ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਬਰਾਦਰੀ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਬਰਾਦਰੀ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਸੋਚ ਨਾਲ ਲਬਰੇਜ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਇਹ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਬਰਾਦਰੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦਾ ਹੋਇਆ।

ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ, ਵਿੱਦਿਅਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸੇਧ ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਰਾਦਰੀ ਸਮੇਤ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਿਆ। ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਿਹਾਰ ਸੁਧਾਰ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਵਿਆਹਾਂ ਵਿਚ ਨਜਾਇਜ਼ ਖਰਚੇ, ਬਰਾਤ ਠਹਿਰਨ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ, ਦਹੇਜ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ, ਮਰਨੇ 'ਤੇ ਇਕੱਠ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਆਦਿ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਗਿਆ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵਡਮੁਲੀਆਂ ਦੇਣਾਂ ਦੇਣ ਕਾਰਨ, ਸੰਨ 1936 ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ। ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਰਹੇ। ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵੀ ਆਪ ਮੈਂਬਰ ਸਨ।ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਪੱਖ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰਵਾਈ। ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕਰਵਾਈ ਇਸ ਸੇਵਾ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੱਥਰ ਅੱਜ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਖੇ ਹਰ ਕੀ ਪੌੜੀ ਦੀ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਬਰਾਦਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਖ਼ਸ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ਕੇ ਮਾਣ ਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੋ ਵਾਰ ਪੰਜਾਬ ਅਸੰਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ। ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੋਟਾਂ ਵਾਲੇ ਬਕਸਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵੋਟ ਦੇ ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਕੀਤੇ ਨੋਟ ਵੀ ਨਿਕਲਦੇ ਸਨ ਜੋ ਸੰਗਤ ਦੀ ਆਪ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸਬੂਤ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਘੱਟ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਠੋਸ ਸੋਚ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਫ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਰੀ ਬਰਾਦਰੀ ਨੂੰ ਇਕੋ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕੱਠਾ ਬਿਠਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਸੋਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵੀ ਸੀ। ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਸੀ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਫਾਲਤੂ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਿੜ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਚੁਣ ਲਿਆ ਕਰਨਗੇ। ਗਿਆਨੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੰਗਲ ਲੁਬਾਣੇ ਵਲੋਂ ਜੋ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸਨ, ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਾ ਵੀ ਅਸਰ ਸੀ ਕਿ ਕਪੂਰਥਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਭੁਲੱਥ ਤਹਿਸੀਲ ਅਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਦਸੂਹਾ ਤਹਿਸੀਲ ਜਿੱਥੇ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਕਾਫੀ ਪਿੰਡ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬਰਾਦਰੀ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਬਿਠਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ। ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕਾਫੀ ਪਿੰਡ ਖਾਲੀ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬਰਾਦਰੀ ਨੂੰ ਇਥੇ ਬਿਠਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਬੇਗੋਵਾਲ ਡੇਰੇ ਲਾ ਲਏ। ਸਭ ਪਾਸੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਬੈਠਨ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਭੇਜੇ ਗਏ। ਸ. ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਮਝੈਲ ਮੁੜ ਵਸਾਊ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਨ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਕਪੂਰਥਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਭੁਲੱਥ ਤਹਿਸੀਲ ਅਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਦਸੂਹਾ ਤਹਿਸੀਲ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਰੱਖਵਾ ਲਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਲੋਕ ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁਭਾਨਪੁਰ ਤੱਕ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਤਹਿਸੀਲ ਭੁਲੱਥ ਅਤੇ ਦਸੂਹਾ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਦਰਿਆ ਬਿਆਸ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਸੀ, ਜ਼ਮੀਨ ਕੁਝ ਕਲਰਾਠੀ ਦੇ ਕੁਝ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਕਿੱਕਰਾਂ ਝਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਬੇਅਬਾਦ ਸੀ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਖਦਸ਼ੇ ਵੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਿਓ ਇਹੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸੋਨਾ ਉਗਲਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਇਥੇ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਛਣਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਤਰੱਕੀਆਂ ਕਰੋਗੇ। ਸੰਤਾਂ ਉਤੇ ਅਥਾਹ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅਬਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਅਣਥੱਕ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਬੋਲ ਸੱਚ ਹੋਏ।

ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਬਗੀਚੇ ਦਾ ਮਾਲੀ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਇਕ ਪੱਤੇ, ਇਕ ਇਕ ਬੂਟੇ ਤੇ ਡਾਲੀਆਂ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਫ਼ਿਕਰਮੰਦ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦਾ ਹਰ ਸ਼ਖ਼ਸ਼ ਦੱਸ ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣਾ ਰਹਿਬਰ ਅਤੇ ਪੈਗੰਬਰ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਮਿਤੀ 2 ਜੂਨ 1950 ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਲਕਦੇ ਅਤੇ ਮੁਰਝਾਏ ਛੱਡ ਕੇ ਜਲ ਕਾ ਜਲ ਹੂਆ ਰਾਮ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਗਏ। ਡੇਰਾ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੇਗੋਵਾਲ ਵਿਖੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਬਰਸੀ ਹਰ ਸਾਲ 1, 2 ਅਤੇ 3 ਜੂਨ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡੇਰੇ ਦੇ ਸ਼ੁਭਚਿੰਤਕਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਭੇਖ ਦੁਆਰਾ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਭਗਤ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਡੇਰੇ ਦਾ ਮੁਖੀ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਭਗਤ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾਤਾ ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਡੇਰੇ ਦਾ ਅਗਲਾ ਮੁਖੀ ਥਾਪਣ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਛੇੜੀ। ਕੁਝ ਵਿਰੋਧਤਾ ਬਾਅਦ ਕਾਮਯਾਬੀ ਮਿਲ ਗਈ ਤੇ ਭਗਤ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਡੇਰੇ ਦਾ ਮੁਖੀ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬਰਾਦਰੀ ਵੱਲੋਂ ਹੋਲੀ-ਹੋਲੀ ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਡੇਰਾ ਮੁਖੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲੜੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਪੰਜ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਵਾਰ ਫਤਹਿ ਦਿਵਾਈ। ਬਾਵਾ ਜੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ 1969-70 ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਜੰਗਲਾਤ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਵੀ ਰਹੇ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨੀ ਜਾਇਦਾਦ ਅਤੇ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਪਈ ਨਕਦੀ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵਲਦੀਅਤ ਲਿਖੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਦਾਲਤ ਰਾਹੀਂ ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸੰਸਕਾਰ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਬਣੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬੜੀ ਛੋਟੀ ਅਤੇ ਬਾਲਿਆਂ ਦੀ ਛੱਤ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਹਰ ਇਕੱਠ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਬਰਸੀ ਮੌਕੇ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਸਿਰਕੱਢ ਸੱਜਣਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਦ ਬੁੱਤ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਛਿੜਦੀ। ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਮੋਹਤਬਰ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਬਾਵਾ ਜੀ ਪਾਸ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਰੱਖੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਨਾਂ ਵੱਸ ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਲੈ ਸਕੇ। ਸੰਨ 1980 ਈ. ਵਿਚ ਬਾਵਾ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਬਾਵਾ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਬਾਵਾ ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਵਾ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ

ਜੀ ਦੇ ਭੋਗ ਤੇ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਮੋਹਤਬਰ ਸੱਜਣਾਂ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਬਾਵਾ ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਡੇਰਾ ਮੁਖੀ ਦੀ ਪੱਗ ਬਨਵਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਬਾਵਾ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਾਵਾ ਜੀ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਅਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਬਾਵਾ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਦੋਨੋਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਬਾਵਾ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸ. ਗਿਰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਾਸੀ ਭਟਨੂਰਾ ਲੁਬਾਣਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਨਾਲ ਸਾਲ 1979 ਵਿਚ ਹੋਈ। ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਜੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰੀ ਗਰਲਜ ਸਕੂਲ ਬੇਗੋਵਾਲ ਵਿਚ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦੋ ਬੇਟੀਆਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਪਣੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਬਾਵਾ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਿਰ ਵਿਚ ਦਰਦ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਟੈਸਟ ਹੋਣ ਤੇ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਸਿਰ ਵਿਚ ਦਿਮਾਗ਼ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਰਸੌਲੀ ਹੈ। ਬੜਾ ਇਲਾਜ ਹੋਇਆ। ਬਾਵਾ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਲਾਉਂਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਮਾਸਟਰ ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋ ਕਿ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬੇਗੋਵਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਸਰੀਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਅਧਿਆਪਕ ਸੀ, ਨਾਲ ਦੋਸਤਾਂ ਵਾਂਗ ਬਣ ਗਈ। ਸਕੂਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਵਾ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਵੇਲੇ ਵੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਤੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ। ਬਾਵਾ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੀਮਾਰੀ ਤੋਂ ਜਿੱਤ ਨਾ ਸਕੇ ਅਤੇ 1983 ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਬਾਵਾ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭੋਗ ਤੇ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਵਾ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬੇਗੋਵਾਲ ਦਾ ਮੁਖੀ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ। ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ। ਸਮੁੱਚੀ ਬਰਾਦਰੀ ਅਤੇ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਮੋਹਤਬਰ ਸੱਜਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿਲੀ ਤਮੰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿੱਡੀ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਬਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮੰਗ ਡੇਰਾ ਮੁਖੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਬਾਵਾ ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਰੱਖਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਵਾ ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੋ ਮੰਗ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਸੀ ਉਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਵੀ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਲੋਕ ਨਿਰਾਸ਼ ਸਨ, ਮੰਨ ਵਿਚ ਜੋਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਯਾਦਗਾਰ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜੋ ਅਸੀਂ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਤਾਂ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਲਈ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਯਾਦਗਾਰ ਵੱਡੀ ਹੋਣ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਜੋ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਵਗੈਰਾ ਵੱਧਣੀ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਮੰਨ ਵਿਚਲੀ ਵੱਡੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਡੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਹ ਆਪ ਹੀ ਚਲਾਉਣ। ਬਾਵਾ ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂਹ ਕਰਨ 'ਤੇ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਮੋਹਤਬਰ ਅਤੇ ਆਮ ਸੰਗਤ ਬੜੀ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਗਈ। ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਉਣ ਜਾਣ ਘੱਟ ਗਿਆ। ਲੰਗਰ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ। ਇੰਜ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਸਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਘਰ ਦੀ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਡੇਰਾ ਸਿਰਫ਼ ਬਾਵਿਆਂ ਦਾ ਘਰ 'ਕੋਠੀ' ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮਾਸਟਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਵੀ ਰਹੇ ਬੜੀ ਤੀਖਣ ਸਿਆਸੀ ਬੁੱਧੀ, ਲੰਬੀ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਵਾਲਾ ਦਿਮਾਗ਼ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਕੀ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਖਰੀ ਚੋਣ 1971 ਵਿਚ ਲੜੀ ਸੀ। ਹਲਕਾ ਭੁਲੱਥ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਵੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਰੋਲ ਹੁਣ ਨਾਂਹ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਵਾ ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਬਰਾਦਰੀ ਦੀ ਸੰਤਾ ਦੀ ਵੱਡੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਮੋਹਤਬਰ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਹੁਣ ਬਾਵਾ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਯਾਦਗਾਰ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਬਣ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਪਾਸ ਵੀ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਮਾਸਟਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਨਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਅਤੇ ਮੋਹਤਬਰ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਮੰਗ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਅੱਗੇ ਰੱਖੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇਰੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਯਾਦਗਾਰ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਦਾਨ ਦੇਣ ਦਾ

ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਰੋਲ ਸੀ।

ਦਾਸ ਲੇਖਕ ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਰੋਟੀ ਦਾ ਜੁਗਾੜ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਬੇਗੋਵਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਕੂਲ ਚਲਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਮਾਸਟਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚੰਗੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਸੀ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਭਰਾਵਾਂ ਵਰਗੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋਈ।

ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮੋਹਤਬਰ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾਸ ਵੀ ਰਜਿਸਟਰੀ ਵੇਲੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਲੋਹ ਲੰਗਰ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਰਜਿਸਟਰੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟਰੀ ਦੀ ਇਬਾਰਤ ਵਿਚ ਹੀ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਤਾਅ-ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪੁਰਾਣੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਖਸਰਾ ਨੰਬਰਾਂ ਸਮੇਤ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ।

ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਦੀ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਇਮਾਰਤ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਤਹੱਈਆ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੇਵਾ ਹਰ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਲਕੀਰਾਂ ਹੋਣ ਸੇਵਾ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਾਂ ਬਾਵਾ ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜਾਂ ਜੱਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਣਾ। ਉਹ ਇਹ ਕਾਰਜ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁੱਢਲੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਟੀਮ ਨਾਲ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਬੀਬੀ ਜੀ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਟੀਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਬੇਗੋਵਾਲ, ਸ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਟਿੱਬਾ, ਗਿਆਨੀ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਟਿੱਬਾ, ਸ. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਹੰਤ, ਸ. ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਮਹੰਤ, ਜਥੇਦਾਰ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ, ਡਰਾਈਵਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਡਰਾਈਵਰ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ, ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਅਕਬਰਪੁਰ, ਬਾਪੂ ਸ਼ਿੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਬੇਗੋਵਾਲ, ਬਾਬਾ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਡਾਲਾ, ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਭਦਾਸ, ਸ. ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਕਮਲਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ, ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਮੁਰੱਬੀਆ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ, ਹੋਰ ਕਈ ਸੱਜਣਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦਾਸ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੂਬੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਬੜੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਆਈਆਂ। ਪਰ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਦੀ ਠੋਸ, ਸੁਘੜ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਭਰੀ ਅਗਵਾਈ ਉਤੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਖੁਦ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖੀ। ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਉਗਰਾਹੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਖਰਚਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਗਰਾਹੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਲਿਆਂਦੀ। ਸੁੰਦਰ ਯਾਦਗਾਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਜਦ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਪਈ ਤਾਂ ਜੋ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਵਿਰੋਧਤਾ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਅੱਜ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਯਾਦਗਾਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਣੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੀਵਾਨ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਦੀ ਵਧੀਆ ਇਮਾਰਤ ਬਣੀ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਸੁਘੜ ਅਤੇ ਸੁਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਜੋ ਇਕ ਸਮੇਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀਮਤ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਅੱਜ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਡੇਰਾ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਜੋੜ ਲਿਆ ਹੈ।

ਡੇਰੇ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਗਵਾਈ ਦੇਣ ਦਾ ਅਹਿਮ ਕਾਰਜ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਆਪ 1997, 2002 ਅਤੇ 2012 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੈਬਨਿਟ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਲਗਾਤਾਰ ਪੰਜ ਵਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਚਾਰ ਵਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣੇ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਇਸਤਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਨਣ ਦਾ ਮਾਣ ਵੀ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਦਲ ਦੀ ਕੋਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਵਿੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੀ ਹਨ।

ਸੰਗਤ ਨੇ ਮੁਰਾਲਾ ਡੇਰਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅੱਜ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਡੇਰਾ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਡੇਰਾ ਬੇਗੋਵਾਲ ਮੁਰਾਲਾ ਡੇਰਾ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਂਗ ਸਮਾਜਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿਚ ਵਿਦਿਅਕ, ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ, ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਲੁਬਾਣਾ ਸ਼ਖ਼ਸ਼ੀਅਤਾਂ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਬਾਰੇ

- ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੂਬੀ (ਸਹਿ-ਸੰਪਾਦਕ)

ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ (1882-1964)

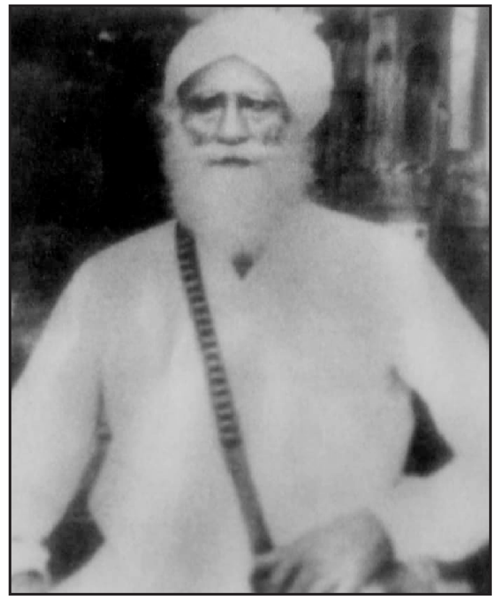

ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਕਿਲ੍ਹਾ ਸੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਸ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ 1882 ਈ. ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਉਰਦੂ ਬਾਰੇ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਮਹਾਂ ਯੁੱਧ ਸਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵੱਡਮੁੱਲੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਨਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੱਕ ਨੰਬਰ 88/7 ਆਰ ਵਿਚ 5 ਮੁਰੱਬੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਉਥੇ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੈਲ ਵਿਚ ਕੁਲ 29 ਪਿੰਡ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 3 ਪਿੰਡ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ 26 ਪਿੰਡ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਸਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਬੁੰਗੇ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੁੰਗਾ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਸਤੇ ਮਾਇਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਚੱਕ ਨੰਬਰ 88/7 ਆਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਲਤਾਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਕੂਲ ਲਈ 5 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਉਹ ਲੁਬਾਣਾ ਸਿੱਖ ਮਿਲਟਰੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬੈਠਕਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਲਤਾਨ ਅਤੇ ਮੁਜੱਫਰਗੜ੍ਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਲੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਦੂਜੇ ਮਹਾਂਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਤਲਵੰਡੀ ਸੱਲਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਆਪਣੇ ਯਤਨ ਜਾਰੀ ਰੱਖੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1956 ਈ. ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਤਲਵੰਡੀ ਸੱਲਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ 4 ਕਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1959 ਈ. ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਲੁਬਾਣਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਮਿਆਨੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਾਸਤੇ 75 ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਖ਼ਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਭਟਨੂਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਾਸਤੇ 6 ਕਨਾਲ 5 ਮਰਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ।

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਟਵਾਰੇ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਨ। ਉਹ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀ ਟਾਂਡਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਣੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਜਨਤਾ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾ ਖੰਡ ਮਿੱਲ ਭੋਗਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ 10-12-1954 ਨੂੰ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸੇ ਹੀ ਮਿੱਲ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਬਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੱਕ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ। 1960 ਈ. ਵਿਚ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ 1964 ਈ. ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਤਲਵੰਡੀ ਸੱਲ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਜਥੇਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੱਲ੍ਹਾਂ ਸੀਨੀਅਰ ਅਕਾਲੀ ਨੇਤਾ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ।

ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ (1859-1949)

ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਜੈਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਗੁੜਾਂਗਵਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਵਿਚ 1859 ਈ. ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ 12 ਮੁਰੱਬੇ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ। ਬਹੁਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਾਜ਼ੀਕੱਕਾ ਜੈਲ ਜੋ ਤਹਿਸੀਲ ਸ਼ਾਹਦਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਵਿਚ ਸੀ, ਦੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੈਲ ਵਿਚ ਕੁੱਲ 34 ਪਿੰਡ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਯਤਨ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਕੇ 1944 ਈ. ਵਿਚ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ, ਬਾਬਕਵਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਕੂਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਵਾਏ।

ਉਹ ਲੁਬਾਣਾ ਸਿੱਖ ਮਿਲਟਰੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਰਗਰਮ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੀਆਂ ਸੈਨਿਕ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨ ਕੀਤੇ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਟਵਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਪਿੰਡ ਤਲਵੰਡੀ ਸੱਲਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਉਥੇ 1949 ਈ. ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ।

ਗਿਆਨੀ ਚੇਤ ਸਿੰਘ

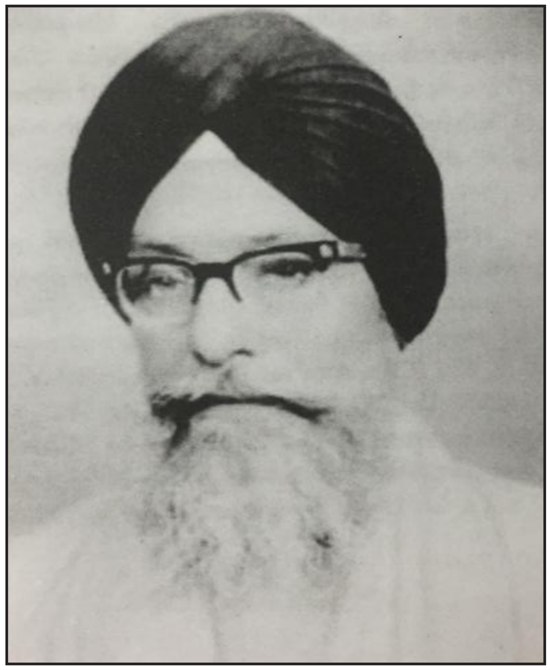

ਗਿਆਨੀ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ 15 ਮਾਰਚ 1902 ਈ. ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਭਖੜੇਵਾਲੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਰਦੂ ਮਾਧਿਅਮ ਵਿਚ ਪੰਜਵੀਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। ਪੰਡਤ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖੀ, ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਅਨੇਕਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1919 ਈ. ਵਿਚ ਸੰਤ ਅਮੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਪੂਰਾ ਅਧਿਅਨ ਕੀਤਾ।

ਉਹ 1921 ਈ. ਵਿਚ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਿਹਾਰ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ’ਤੇ ਜੋੜਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ 1936 ਈ. ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਵਿਖੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1944 ਈ. ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ 10 ਫਰਵਰੀ 1963 ਈ. ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵੀ ਨਿਭਾਈਆਂ। ਉਹ ਇਸ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ 1974 ਵਿਚ ਭਾਰ ਮੁਕਤ ਹੋਏ।

ਗਿਆਨੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (1904-1988)

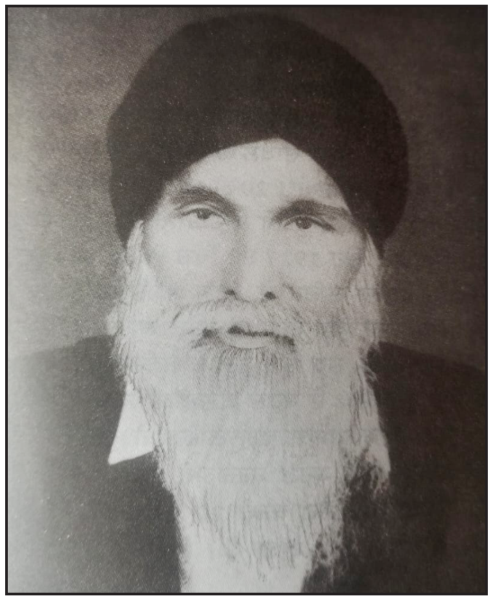

ਗਿਆਨੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਨੰਗਲ ਲੁਬਾਣਾ ਰਿਆਸਤ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਚ 1904 ਈ. ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ 1921 ਈ. ਵਿਚ ਅੱਠਵੀਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਐਂਗਲੋ-ਵਰਨੇਕੂਲਰ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਸਕੂਲ, ਨਡਾਲਾ ਤੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ 1926 ਈ. ਵਿਚ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਰਾਹੀਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਵਿਚ 1927 ਈ. ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਹੀ ਸੰਸਥਾ ਵਿਚ 1929-30 ਈ. ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਇਆ। 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਤੀਜੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਉਹ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਿਹਾਰ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਆਗੂਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਨ। ਉਹ 1927 ਈ. ਵਿਚ ਖੋਖਰਆਲੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਚ ਹੋਈ ਵਿਹਾਰ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸਟੇਜ਼ ਸਕੱਤਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਬੁੰਗਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਹ 1926 ਈ. ਤੋਂ 1950 ਈ. ਤੱਕ ਉਸ ਬੁੰਗੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਰਹੇ।

ਉਹ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਭੂਮਿਕਾ ਵਰਨਣਯੋਗ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮਿਲਵਰਤਨ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਕਰਕੇ 20 ਮਾਰਚ 1922 ਈ. ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ 1937 ਈ. ਅਤੇ 1946 ਈ. ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਗੁਜਰਾਤ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਸਿੱਖ ਪੇਂਡੂ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਦੋਵੇਂ ਵਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਜੇਤੂ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੇ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਵਤੀਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰਜਾ ਮੰਡਲ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਰਵਰੀ 1943 ਵਿਚ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਬਹੁਤ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਾਂਧੀ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਅਮਰ ਜੀਵਨ ਲਿਖੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਪਿੰਡ ਨੰਗਲ ਲੁਬਾਣਾ, ਤਹਿਸੀਲ ਭੁਲੱਥ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਡਾ. ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ (1870-1940)

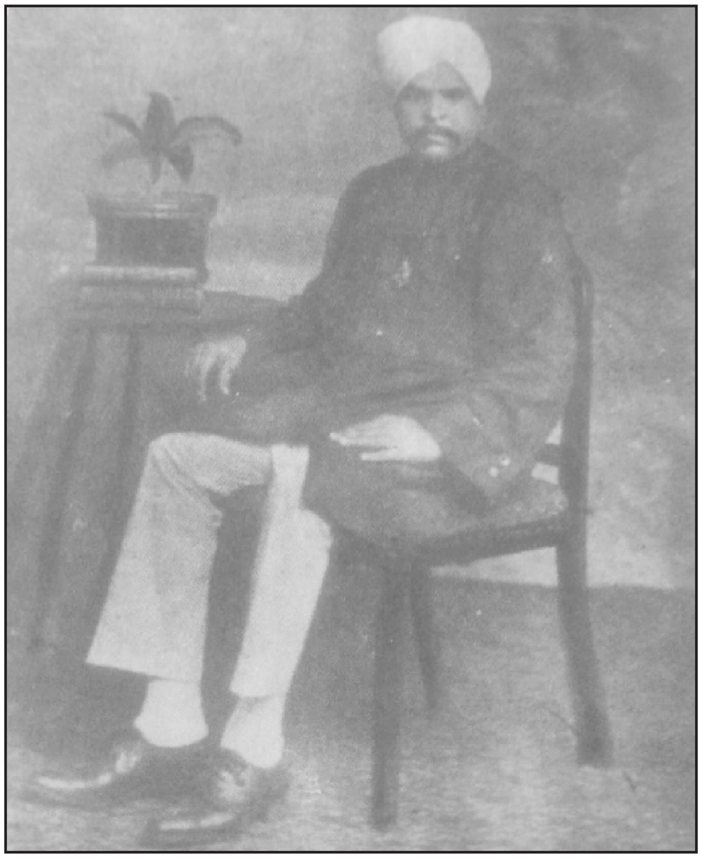

ਡਾ. ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਬਜ਼ੁਰਗਵਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ 1870 ਈ. ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਅੱਠਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਮੈਡੀਕਲ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਤੇ ਲੋਕਲ ਨੇਟਿਵ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਕਾਇਦਾ ਤੌਰ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਵਜੋਂ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਬਰਮਾ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਉਹ 1912 ਈ. ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਭਾਰ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਭਾਰਤ ਆ ਗਏ।

ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਭਾਰ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਵਿਹਾਰ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕੰਮ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1921 ਈ. ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਲੁਬਾਣਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਟਾਂਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਹ ਇਸ ਸਕੂਲ ਦੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ 1940 ਈ. ਤੱਕ ਸਕੱਤਰ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਬਜ਼ੁਰਗਵਾਲ ਇਕ ਲੜਕਿਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਦਰਜਾ ਵਧਾ ਕੇ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਦੇ ਮੁਫ਼ਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਚੌਧਰੀ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ (1902-1977)

ਚੌਧਰੀ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ 1 ਜਨਵਰੀ 1902 ਈ. ਨੂੰ ਟਾਂਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਪਾਸ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਈ ਡਿਗਰੀਆਂ ਪਾਸ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਹ ਵਿੱਤ ਸਲਾਹਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਅਤੇ 1960 ਈ. ਐਗਜਾਮੀਨਰ ਲੋਕਲ ਫੰਡ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਫਾਰਗ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਖਾਸ ਰੁੱਚੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੁਬਾਣਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਟਾਂਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ 1940 ਈ. ਤੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ 1931 ਈ. ਵਿਚ ਇਕ ਕੰਨਿਆ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਪਿੰਡ ਟਾਂਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 1942 ਈ. ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਖੋੜੀ ਦੁਨਾ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਇਕ ਸਕੂਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਲਿਖਾਰੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਿਵੇਂ- 'ਅਕਾਊਂਟ ਅਤੇ ਆਡਿਟ', 'ਮਿਉਂਸਪਲ ਲਾਜ', 'ਸਿਵਲ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ', 'ਫੰਡਾਮੈਂਟਲ ਐਂਡ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਰੂਲਜ਼' ਆਦਿ ਲਿਖੀਆਂ।

ਉਹ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਹੁਤ ਲਾਗੇ ਦਾ ਸਾਥੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਤੇ ਲੁਬਾਣਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਅਜੀਬ ਪੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ। ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਭਾਰਮੁਕਤ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਉਹ 1962 ਈ. ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 1 ਜਨਵਰੀ 1977 ਈ. ਨੂੰ ਮਿਆਨੀ ਅਫ਼ਗਾਨਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਸਪੁੱਤਰ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫ਼ਸਰ ਬਣ ਕੇ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਚੌਧਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮਿਆਨੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਵੀ ਰਹੇ।

ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ (1915-1981)

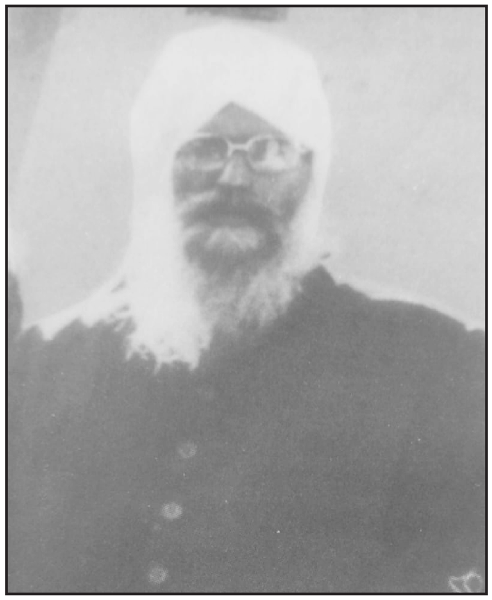

ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨੇਤਾ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1950 ਈ. ਤੋਂ 1981 ਈ. ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਬਰਾਦਰੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ 19 ਜੂਨ 1915 ਈ. ਨੂੰ ਖੋੜੀ ਦੁਨਾ ਸਿੰਘ ਤਹਿਸੀਲ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਲੁਬਾਣਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ, ਟਾਂਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਤੋਂ 1931 ਈ. ਵਿਚ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਉਹ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਕਾਲਜ ਬਦਲ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ, ਲਾਹੌਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਸ ਕਾਲਜ ਤੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1936 ਈ. ਵਿਚ ਬੀ.ਏ. ਪਾਸ ਕੀਤੀ।

ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿਚੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਜਾਗਰਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਪਤਾਹਿਕ ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਦੇਸ਼' 1941 ਈ. ਵਿਚ ਕਿਲਾ ਗੁਜਰ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਮਹਿਰਮ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਜੀਵਨ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ 1943 ਈ. ਵਿਚ ਲਿਖੀ। ਇਹ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਬਰਾਦਰੀ ਦੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

1950 ਈ. ਵਿਚ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡੇਰਾ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਮੁਰਾਲਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਤੌਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਭਾਲਿਆ ਅਤੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਵਡਮੁੱਲਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਹ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਤੋਂ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਚੁਣੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 5 ਜੂਨ 1970 ਈ. ਨੂੰ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚਲੇ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਦੋ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ 1969 ਈ. ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਕਰਮਸਰ ਕਾਲਜ, ਨਡਾਲਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਕੰਮ ਜਿਵੇਂ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣਾ, ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਿਆਸ ਨਦੀ ਤੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਧੁੱਸੀ ਬੰਨ੍ਹ ਬਣਵਾ ਕੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਸੀ। 1981 ਈ. ਵਿਚ ਉਹ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ।

ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ (1862-1947)

ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ 1862 ਈ. ਵਿਚ ਕਪੂਰਥਲਾ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਪਿੰਡ ਨੂਰਪੁਰ ਲੁਬਾਣਾ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖੀ, ਫਾਰਸੀ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਗਿਆਨ ਸੀ।ਉਹ 1882 ਈ. ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਲਾਹੌਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਜਗੀਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

ਪਹਿਲੇ ਮਹਾਂ ਯੁੱਧ (1914–18) ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੈਨਿਕ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਭੇਜੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਨਣਯੋਗ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 2 ਮੁਰੱਬੇ ਜ਼ਮੀਨ ਚੱਕ ਨੰਬਰ 28 ਤਹਿਸੀਲ ਚੂਨੀਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਅਤੇ 5 ਮੁਰੱਬੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤਹਿਸੀਲ ਉਕਾਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਂਟਗੁਮਰੀ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖਿਤਾਬ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1921 ਈ. ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਝੰਗ, ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਅਤੇ ਮਾਂਟਗੁਮਰੀ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਲੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿਚ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ।ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸੈਨਿਕ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1921 ਈ. ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਲੁਬਾਣਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਟਾਂਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਵਿਹਾਰ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਜੋ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਕਰਕੇ 1928 ਈ. ਵਿਚ ਚੱਕ ਨੰਬਰ 37 ਪੱਤੋਕੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਹਾਰ ਸੁਧਾਰ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਵਿਖੇ ਬੁੰਗਾ ਬਣਵਾਇਆ ਤੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਬੁੰਗਾ ਬਮਾਉਣ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ 1947 ਈ. ਵਿਚ ਨੂਰਪੁਰ ਲੁਬਾਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਈ।

ਕੈਪਟਨ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ

ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ (ਔਨਅਰੈਰਈ ਕੈਪਟਨ) ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਮਹਿਸਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਸਿੱਖ ਪਾਈਨੀਅਰ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਤੇ 3 ਸਿੱਖ ਪਾਈਨੀਅਰ ਵਿਚ ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੈਨਿਕ ਸੇਵਾ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਮਹਾਂ ਯੁੱਧ (1914–1918) ਦੌਰਾਨ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰੀ ਦਿਖਾਈ ਤੇ ਇੰਡੀਆ ਆਡਰ ਆਫ ਮੈਰਿਟ ਅਤੇ ਆਡਰ ਆਫ਼ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੱਕ ਨੰਬਰ 28 ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਦੋ ਮੁਰੱਬੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਮਿਲੀ। ਉਹ 1920 ਈ. ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਭਾਰ ਮੁਕਤ ਹੋਏ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਲੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ।

ਉਹ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਿਹਾਰ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਉਹ 1921 ਈ. ਵਿਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਲੁਬਾਣਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਟਾਂਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ। ਉਹ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸੱਜਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਜਰਾਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬੋਰਡ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

1947 ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਪਿੰਡ ਜਹੂਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਆਣ ਟਿਕਿਆ। ਨੰਬਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਜਹੂਰਾ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਹੀਆ ਨੇੜੇ ਟਾਂਡਾ ਵਿਚ ਆਣ ਵੱਸੇ।

ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਖ਼ਸ਼ੀਅਤਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ ਪ੍ਰੋ. ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕ 'ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ' (1849-1947) ਵਿਚੋਂ

ਡੇਰਾ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲੇ ਬੇਗੋਵਾਲ ਦੀ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਜੀ

ਡੇਰਾ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲੇ ਬੇਗੋਵਾਲ ਦੀ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 15 ਅਕਤੂਬਰ 1954 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਭਟਨੂਰਾਂ ਲੁਬਾਣਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਸ. ਗਿਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਉਪਰੰਤ ਆਪ ਜੀ ਸਰਕਾਰੀ ਗਰਲਜ਼ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਬੇਗੋਵਾਲ ਵਿਖੇ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਏ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਬਕਾ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬੇਟੇ ਬਾਵਾ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦੋ ਬੇਟੀਆਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਬਾਵਾ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿਮਾਗ਼ ਦੀ ਰਸੌਲੀ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜੰਗ ਜਿੱਤ ਨਾ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਡੇਰਾ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲੀ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਕਰਨ 'ਤੇ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਂਝੀ ਮੁਸਤਰਕਾ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿਚੋਂ ਡੇਰਾ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਲੋਹ ਲੰਗਰ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਰਜਿਸਟਰੀ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਲੋਹ ਲੰਗਰ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਰਜਿਸਟਰੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟਰੀ ਦੀ ਇਬਾਰਤ ਵਿਚ ਹੀ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਤਾਅ-ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪੁਰਾਣੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਖਸਰਾ ਨੰਬਰਾਂ ਸਮੇਤ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ।

ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਦੀ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਇਮਾਰਤ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਤਹੱਈਆ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੇਵਾ ਹਰ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਲਕੀਰਾਂ ਹੋਣ ਸੇਵਾ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਬਾਵਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਾਂ ਬਾਵਾ ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜਾਂ ਜੱਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਣਾ। ਉਹ ਇਹ ਕਾਰਜ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁੱਢਲੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਟੀਮ ਨਾਲ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਦੀ ਠੋਸ, ਸੁਘੜ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਭਰੀ ਅਗਵਾਈ ਉਤੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਖੁਦ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖੀ। ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਉਗਰਾਹੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਖਰਚਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਗਰਾਹੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਲਿਆਂਦੀ। ਸੁੰਦਰ ਯਾਦਗਾਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਜਦ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਪਈ ਤਾਂ ਜੋ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਵਿਰੋਧਤਾ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਅੱਜ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਯਾਦਗਾਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਣੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੀਵਾਨ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਦੀ ਵਧੀਆ ਇਮਾਰਤ ਬਣੀ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਸੁਘੜ ਅਤੇ ਸੁਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਜੋ ਇਕ ਸਮੇਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀਮਤ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਅੱਜ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਡੇਰਾ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਜੋੜ ਲਿਆ ਹੈ।

ਡੇਰੇ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਗਵਾਈ ਦੇਣ ਦਾ ਅਹਿਮ ਕਾਰਜ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਆਪ 1997, 2002 ਅਤੇ 2012 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੈਬਨਿਟ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਲਗਾਤਾਰ ਪੰਜ ਵਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਚਾਰ ਵਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣੇ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਇਸਤਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਨਣ ਦਾ ਮਾਣ ਵੀ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਦਲ ਦੀ ਕੋਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਵਿੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸੰਗਤ ਨੇ ਮੁਰਾਲਾ ਡੇਰਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅੱਜ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਡੇਰਾ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਡੇਰਾ ਬੇਗੋਵਾਲ ਮੁਰਾਲਾ ਡੇਰਾ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਂਗ ਸਮਾਜਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

- ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੂਬੀ (ਸਹਿ-ਸੰਪਾਦਕ)

ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲੇ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜਨਮ ਅਕਤੂਬਰ 1882 ਈ. ਕੱਤਕ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ–ਪਿਤਾ ਖੋੜੀ ਦੂਨਾ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ. ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਾਦਾ ਸ. ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਲੱਖੀ ਸ਼ਾਹ ਵਣਜਾਰਾ ਦੇ ਭਰਾ ਧਰਮ ਦਾਸ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਸਨ। ਭਾਈ ਲੱਖੀ ਸ਼ਾਹ ਵਣਜਾਰਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਧੜ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਜੇ ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦਾਦਾ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰੇਖ–ਰੇਖ ਹੇਠ ਹੋਈ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਸ. ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਵੀ ਚੱਲ ਵਸੇ। ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਡੇਰੇ ਮੁਰਾਲਾ ਵਿਖੇ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਹ ਅਨੋਖੀ ਤੇ ਸਾਰਥਕ ਘਟਨਾ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਮੁਰਾਲਾ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਐਸੇ ਜੁੜੇ ਕਿ ਮੁੜ ਸੇਵਾ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ। ਇਥੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ (ਬਾਬਾ) ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਤ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਡੇਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਇਆ। ਮੁਰਾਲੇ ਆ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਲਈ।

ਸੇਵਾ - ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਜਾਤ ਜਾਂ ਫ਼ਿਰਕੇ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰਾ ਜੀਵਨ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਬਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵੱਡੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਪੂਰੇ ਉਤਰੇ, ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਡੇਰੇ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਸੇਵਕ ਉਮਰ 23 ਸਾਲ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁਰਾਲਾ ਡੇਰੇ ਦੀ ਗੁਰਗੱਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਾਲ–ਨਾਲ ਆਪ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜ ਗਏ।

ਇੰਜੀਨੀਅਰ
ਪਰਮਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਚੀਫ਼ ਐਡੀਟਰ
99153-57524

ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ - ਮੁਰਾਲਾ ਡੇਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਨਾਲ–ਨਾਲ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮੂਲ ਅਧਾਰ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਸਿੱਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਗੁਰੂ, ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਥਾ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕਥਾ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋਖ ਅਤੇ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ। 1922 ਈ. ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਲੜੀਵਾਰ ਕਥਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਥਾ ਵਿਚ ਮੁਹਾਰਤ ਰੱਖਦੇ ਸਨ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ - ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਦੌਰਿਆਂ ਸਮੇਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜਾਇਆ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1911–12 ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਪਿੰਡ ਖੋੜੀ ਦੂਨਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਆਲੇ–ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਕੁਆਂਖ, ਭਖੜੇ ਵਾਲੀ, ਬਜੁਰਗਵਾਲ ਆਦਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜਾਇਆ।

ਵਿੱਦਿਆਦਾਨੀ - ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਵਾਸਤੇ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ (ੳ) 1921 ਈ. ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਲੁਬਾਣਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਟਾਂਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਹੁਣ ਮਿਆਣੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਹੈ। (ਅ) 1944 ਈ. ਵਿਚ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬਾਬਕਵਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਹੁਣ ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਹੈ। (ੲ) 1945 ਈ. ਵਿਚ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਖੋੜੀ ਦੂਨਾ ਸਿੰਘ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹੁਣ ਬੇਗੋਵਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਚ ਹੈ। (ਸ) 1946 ਈ. ਵਿਚ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਭਟਨੂਰਾ ਜਲੰਧਰ ਇਹ ਸਕੂਲ 15 ਨਵੰਬਰ 1979 ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਹ) 1947 ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਸਰਗੋਧਾ ਵਿਚ ਵੀ ਚਲਾਇਆ ਸੀ, ਇਹ ਸਕੂਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਿਆ। (ਕ) ਅਨੇਕਾਂ ਮਿਡਲ ਅਤੇ

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵੀ ਆਪ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਜਗਾਈ ਜੋਤ ਤੋਂ ਚਾਨਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ (ਵਿਹਾਰ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ) - ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਮਾਜਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਭੈੜੀਆਂ ਤੇ ਕੋਝੀਆਂ ਫਜ਼ੂਲ ਰਸਮਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ, ਛੂਤ-ਛਾਤ, ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਊਚ-ਨੀਚ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ, ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਕੀਤੀਆਂ।

1918 ਈ. ਵਿਚ ਬਜੁਰਗਵਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ), 1922 ਈ. ਵਿਚ ਛਾਮਕੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ), 1924 ਈ. ਵਿਚ ਮਿਰਜਾਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ), 1925 ਈ. ਵਿਚ ਖੋਖਰਵਾਲੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ), 1926 ਈ. ਵਿਚ ਨੰਗਲ ਸਾਧਾਂ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ), 1927 ਈ. ਵਿਚ ਚੱਕ 441 ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ), 1928 ਈ. ਵਿਚ ਚੱਕ 37 ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਜਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਇਆ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਵਹਿਮ-ਭਰਮ ਤੇ ਫਾਲਤੂ ਸਮਾਜਿਕ ਰਸਮਾਂ ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੈੜੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜੀਵਨ ਭਰ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹੇ।

ਮੀਰੀ ਤੇ ਪੀਰੀ ਦਾ ਸੰਕਲਪ - ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ। 1926 ਈ. ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਐਗਜੈਕਟਿਵ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਰਹੇ। 1937 ਈ. ਵਿਚ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਸਰਗੋਧਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਤੋਂ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਚੁਣੇ ਗਏ। ਆਪਣੇ ਸਿਆਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਵਾਰ 1945 ਈ. ਵਿਚ ਫਿਰ ਆਪ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਚੁਣੇ ਗਏ ਤੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਤੱਕ ਆਪ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੇ ਬੁੰਗੇ ਬਣਵਾਏ। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹਰਿ ਕੀ ਪਉੜੀ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੇ ਉਚੇਚੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ 1947 ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਲੁਬਾਣਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬੇਗੋਵਾਲ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ।

ਦੋ ਜੂਨ 1950 ਨੂੰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪ ਦੇ ਅੰਤਮ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਪੁੱਜੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਡੇਰੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਵਜੋਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਅ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਿਰਤੋੜ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੀਬੀ ਜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸਮਝ ਤੇ ਸੋਝੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹਨ, ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਹਨ।

ਆਓ ਆਪਾਂ ਵੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰੀਏ।

ਬੇਨਤੀ

1. ਲੁਬਾਣਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਅਜੀਮ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਮਸਲਨ ਰਾਜਨੀਤਕ, ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਪ੍ਰਸਾਸ਼ਨਕ, ਵਪਾਰ ਜਾਂ ਉਦਯੋਗ ਆਦਿ ਵਿਚ ਨਿਵੇਕਲੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਣ, ਉਹ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਵੇਰਵਾ ਸਮੇਤ ਫੋਟੋ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵੇਰਵਾ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨ। 'ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚ ਇਹ ਜੀਵਨ ਵੇਰਵੇ ਅਸੀਂ ਛਾਪ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਾਂਗੇ। ਆਪਣੇ ਵੇਰਵਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾਂ ਸੰਪਾਦਕ ਦੇ ਪਤੇ 'ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ।

2. ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਜਾਂ ਗੁਆਚ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਉਹ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਨਵੇਂ ਕਾਰਡ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਭਵਨ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਖੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਜੀ।

ਸੰਪਾਦਕ - ਇੰਜ: ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਲੁਬਾਣਾ
E-mail:bslubana187@gmail.com
M.: 98155-40240

ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲੇ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ 1882 ਤੋਂ 1950 ਈ. ਤੱਕ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਹਿੱਤ ਲਗਾਇਆ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜਨਮ ਅਕਤੂਬਰ 1882 ਈ. ਕੱਤਕ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਖੋੜੀ ਦੂਨਾ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ. ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਾਦਾ ਸ. ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਲੱਖੀ ਸ਼ਾਹ ਵਣਜਾਰਾ ਦੇ ਭਰਾ ਧਰਮ ਦਾਸ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਧੜ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਮਾਤਾ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ ਜੀ ਜਦੋਂ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਸੀ। ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦਾਦਾ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠ ਹੋਈ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਸ. ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਵੀ ਚੱਲ ਵਸੇ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਸੰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਮੁਰਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਫ੍ਰੀ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ।

ਬਾਬਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਵੱਡੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਪੂਰੇ ਉਤਰੇ, ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਡੇਰੇ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਸੇਵਕ ਉਮਰ 23 ਸਾਲ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁਰਾਲਾ ਡੇਰੇ ਦੀ ਗੁਰਗੱਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਮੁਰਾਲਾ ਡੇਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। 1922 ਈ. ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਲੜੀਵਾਰ ਕਥਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਥਾ ਵਿਚ ਮੁਹਾਰਤ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਦੌਰਿਆਂ ਸਮੇਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜਾਇਆ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਵਾਸਤੇ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ (ੳ) 1921 ਈ. ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਲੁਬਾਣਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਟਾਂਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਹੁਣ ਮਿਆਣੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਹੈ। (ਅ) 1944 ਈ. ਵਿਚ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬਾਬਕਵਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਹੁਣ ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਹੈ।(ੲ) 1945 ਈ. ਵਿਚ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਖੋੜੀ ਦੂਨਾ ਸਿੰਘ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹੁਣ ਬੇਗੋਵਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਚ ਹੈ।(ਸ) 1946 ਈ. ਵਿਚ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਭਟਨੂਰਾ ਜਲੰਧਰ ਇਹ ਸਕੂਲ 15 ਨਵੰਬਰ 1979 ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।(ਹ) 1947 ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਸਰਗੋਧਾ ਵਿਚ ਵੀ ਚਲਾਇਆ ਸੀ, ਇਹ ਸਕੂਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਿਆ।(ਕ) ਅਨੇਕਾਂ ਮਿਡਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵੀ ਆਪ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਜਗਾਈ ਜੋਤ ਤੋਂ ਚਾਨਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਮਾਜਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਭੈੜੀਆਂ ਤੇ ਕੋਝੀਆਂ ਫਜ਼ੂਲ ਰਸਮਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ, ਛੂਤ-ਛਾਤ, ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਊਚ-ਨੀਚ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ, ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਵਹਿਮ-ਭਰਮ ਤੇ ਫਾਲਤੂ ਸਮਾਜਿਕ ਰਸਮਾਂ ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੈੜੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜੀਵਨ ਭਰ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹੇ।

ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ)
ਡਬਲ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਐਵਾਰਡੀ
ਪ੍ਰਧਾਨ ਬ.ਮ.ਸ.ਲ.ਵ.ਸ. (ਰਜਿ.) ਜਲੰਧਰ
ਐਡਵਾਇਜ਼ਰ ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ
98144-74535

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ। 1926 ਈ. ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਐਗਜੈਕਟਿਵ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਰਹੇ। 1937 ਈ. ਵਿਚ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਸਰਗੋਧਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਤੋਂ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਚੁਣੇ ਗਏ। ਆਪਣੇ ਸਿਆਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਵਾਰ 1945 ਈ. ਵਿਚ ਫਿਰ ਆਪ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਚੁਣੇ ਗਏ ਤੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਤੱਕ ਆਪ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉਚੇਚੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ 1947 ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਲੁਬਾਣਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬੇਗੋਵਾਲ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ। ਦੋ ਜੂਨ 1950 ਨੂੰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪ ਦੇ ਅੰਤਮ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਪੁੱਜੀਆਂ। ਆਓ ਆਪਾਂ ਵੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰੀਏ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

ਡਾ. ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮੁਰੱਬੀਆ

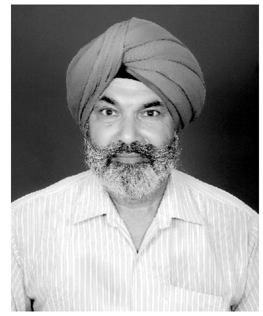

ਮਹਾਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ 1882 ਤੋਂ 1950 ਈ. ਤੱਕ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਲਗਾਇਆ। 1905 ਈ. ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਮੁਰਾਲਾ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਤਹਿਸੀਲ ਖਾਰੀਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਜੋ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੈ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ, ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਹਿਮਾਂ-ਭਰਮਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਯਤਨ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਮਾਨ ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲਿਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ, ਕੱਦ, ਕਮਾਈ ਅਤੇ ਦੇਣ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਅਤੇ ਬਰਸੀਆਂ ਦੇਸ਼ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਮਨਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨਾਇਆ ਤੇ ਡੱਟ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 30 ਮਈ 1920 ਈ. ਨੂੰ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1922 ਈ. ਨੂੰ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

1920 ਈ. 1925 ਈ. ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਮਹੰਤਾਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਰਹੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੰਮੀ ਲੜਾਈ ਲੜੀ। 15 ਨਵੰਬਰ 1920 ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ 14 ਦਸੰਬਰ 1920 ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਜਿਸਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਡੱਟ ਕੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। 7 ਜੁਲਾਈ 1925 ਈ. ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸਨੂੰ ਨਵੰਬਰ 1925 ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1922 ਈ. ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਾਮਜਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਤਹਿ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਰੇਗੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀਆਂ ਛੇ ਚੋਣਾਂ 1926, 1930, 1933, 1936, 1939 ਅਤੇ 1946 ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ। ਛੇ ਵਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਹਲਕਾ ਨੰਬਰ 97 ਗੁਜਰਾਤ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਸਾਰੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਪਲੱਬਧ ਰਿਕਾਰਡ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ 1946 ਈ. ਵਿਚ ਆਖਰੀ ਚੋਣ ਲੜੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸ. ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਲਾਲਾਮੂਸਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ ਨੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਭਰੇ। ਪਰ ਜਿਸ ਦਿਨ ਕਾਗ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਹੋਈ ਸ. ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈ ਗਏ। ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਗੁਜਰਾਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਜਿੱਤਣਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਤਾ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। 1937 ਈ. ਤੇ 1948 ਈ. ਵਿਚ ਉਹ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਗਏ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1935 ਦੇ ਐਕਟ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵੈ-ਸ਼ਾਸ਼ਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਅਣਵੰਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੁਲ 175 ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਇਸਦੀ ਪਹਿਲੀ ਚੋਣ ਫਰਵਰੀ 1937 ਈ. ਵਿਚ ਹੋਈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਹਲਕਾ ਨੰਬਰ 144 ਗੁਜਰਾਤ ਤੇ ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਸਿੱਖ ਪੇਂਡੂ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੈਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਜਿਸਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਸਰਦਾਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵੋਟਰਾਂ ਦਾ ਭਰਵਾਂ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ 3299 ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਹਰਾਇਆ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਦੂਜੀ ਚੋਣ ਫਰਵਰੀ 1946 ਈ. ਵਿਚ ਹੋਈ। ਹਲਕੇ ਦੇ ਵੋਟਰਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੋਟਰਾਂ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਲਫ਼ ਲਏ।

(ੳ) ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪੈਦਲ ਚੱਲ ਕੇ ਵੋਟਾਂ ਪਾਵਾਂਗੇ।

(ਅ) ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਸੱਜਣ ਪੋਲਿੰਗ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਫਿਰ ਕੇ ਆਪ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਾਂਗੇ।

(ੲ) ਹਰ ਵੋਟ ਨਾਲ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਾਂਗੇ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੱਲੋਂ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਗੁਜਰਾਤ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਸਿੱਖ ਪੇਂਡੂ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਭਾਰਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਸ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ 6860 ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਹਰਾਇਆ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਨੇਤਾ ਸਨ। ਇਹੋ ਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 1922 ਈ. ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਾਮਜਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਹ ਛੇ ਵਾਰ ਲਗਾਤਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਵਿਲੱਖਣ ਕਾਮਯਾਬੀ ਸਦਕਾ ਹੀ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਦੋ ਵਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਗੁਜਰਾਤ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਸਿੱਖ ਪੇਂਡੂ ਹਲਕੇ ਤੋਂ 1937 ਈ. ਅਤੇ 1946 ਈ. ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਜਿੱਤ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਅਤੇ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਮਸਲੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਠਾ ਕੇ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਕਰਵਾਏ।

ਫੁੱਟ ਨੋਟ - 1. ਕਾਰਜ ਸਾਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ 30 ਮਈ 1920 ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਵਜੇ ਦਫ਼ਤਰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਮਤਾ ਨੰਬਰ 5, ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹੰਤ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਆਗਿਆ ਹੋਈ। ਸੰਤ ਜੀ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਥਾਪੇ ਜਾਣ ਤੇ ਨਾਲੇ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਲਈ ਜਨਰਲ ਕਮੇਟੀ ਪਾਸ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਕਾਰਜ ਸਾਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਰਜਿਸਟਰ 1920-25, ਪੰਨਾ 265, 370 ਅੱਜ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1922 ਨੂੰ ਵੀਰਵਾਰ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਇਕ ਵਜੇ ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਕਾਰਜ ਸਾਧਕ ਤੇ ਜਨਰਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕੱਠੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਵਿਚ ਹੋਈ ਮਤਾ ਨੰ. 17 ਮਹੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲਾ ਮੈਂਬਰ (ੳ) ਸ਼੍ਰੇਣੀ। ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਕਾਰਜ ਸਾਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਰਜਿਸਟਰ 1920-25, ਪੰਨਾ 370.

2. ਡਾ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ : ਰਿਲਜੀਉ - ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਸਟੱਡੀ (1947-90) ਅਰਮਾਨ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਕਪੂਰਥਲਾ 2005, ਪੰਨਾ 24.

3. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 25-26.

**4. "Sant Baba Prem Singh Ji
Muralewale Continue Member
of S.G.P.C. 1922 to 1950."
"Sant Prem Singh Ji", Central Sikh Museum, Sri Harmandar Sahib, Amritsar.**

5. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾ ਇਤਿਹਾਸ (1926-1976), ਪੰਨਾ 24, 71, 152, 161, 180 ਤੇ 215.

**6. ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਤ
ਵਿਚੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ
ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਚੁਣੇ ਗਏ ਹਨ।
ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਸ੍ਰ. ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਲਾਲਾਮੂਸਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਵਾਪਸ
ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ।
ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਦੇਸ਼, ਜਿਲਦ 8, ਅੰਕ 20, 1 ਦਸੰਬਰ 1946, ਪੰਨਾ 2.**

7. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾ ਇਤਿਹਾਸ (1926-1976), ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 1982, ਪੰਨੇ 174 ਅਤੇ 244.

8. ਹੇਠਲੇ ਖਾਕੇ ਤੋਂ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਹੀਂ ਫਰਵਰੀ 1937 ਈ. ਵਿਚ ਲਏ ਗਏ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਫਰਕ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ -

ਲੜੀ ਨੰ.	ਉਮੀਦਵਾਰ ਦਾ ਨਾਂ	ਪਾਰਟੀ	ਪ੍ਰਾਪਤ ਵੋਟਾਂ	ਫਰਕ
1.	ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ	ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ	6901	
2.	ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ	ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੈਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ	3602	3299

ਦ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ, 11 ਫਰਵਰੀ 1937.

9. "ਕੌਮੀ ਸਮਾਚਾਰ", ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਦੇਸ਼, ਜਿਲਦ 7, ਅੰਕ 38, 23 ਜਨਵਰੀ 1946, ਪੰਨਾ 11.

10. ਹੇਠਲੇ ਖਾਕੇ ਤੋਂ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਫਰਵਰੀ 1946 ਈ. ਵਿਚ ਲਏ ਗਏ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਫਰਕ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ -

ਲੜੀ ਨੰ.	ਉਮੀਦਵਾਰ ਦਾ ਨਾਂ	ਪਾਰਟੀ	ਪ੍ਰਾਪਤ ਵੋਟਾਂ	ਫਰਕ
1.	ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ	ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ	9357	
2.	ਸ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ	ਭਾ. ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ	2497	6860

ਦ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ, 24 ਫਰਵਰੀ 1946.

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਲਈ ਭੂਮਿਕਾ

ਡਾ. ਕਮਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ,
ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਕਰਤਾਰਪੁਰ

1947 ਈ. ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਬੰਗਾਲ ਦੋ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋਈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੰਡ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਅਦੁੱਤੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਘਟਨਾ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਘਟਨਾ ਦੇ ਐਨੇ ਡੂੰਘੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਏ, ਜਿੰਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਟਵਾਰੇ ਨੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਗਵਾ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਕਈ ਲੱਖਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਘਰ, ਜ਼ਮੀਨ, ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਉਣਾ ਪਿਆ। ਨਹਿਰੀ ਬਸਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜਰਖੇਜ ਇਲਾਕੇ, ਜੋ ਘਣੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਪੱਧਰਾ ਕਰਕੇ ਆਬਾਦ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਛੱਡਣੇ ਪਏ।

1947 ਈ. ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਲੁਬਾਣਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। 1921 ਈ. ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ 67.83 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਲੋਕ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਤੇ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ 94.27 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਿੱਖ ਲੁਬਾਣੇ, 2.44 ਹਿੰਦੂ ਲੁਬਾਣੇ ਅਤੇ 3.29 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੁਬਾਣੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬਟਵਾਰਾ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਲੁਬਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਪਿਆ। ਲੁਬਾਣਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਮੁਸੀਬਤ ਭਰਿਆ ਸਮਾਂ ਸੀ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੁਬਾਣਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨੇਤਾ ਸਨ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ 1937 ਈ. ਨੂੰ ਮੈਂਬਰ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰ ਆਗੂ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੰਡ ਦੀ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਇਕ ਮੌਕੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਭਾਈਚਾਰਾ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਖਿਲਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਨਿਗਰ ਯਤਨ ਕੀਤਾ।

ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਜੜ ਕੇ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੀ ਦਸੂਹਾ ਤਹਿਸੀਲ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਭੁਲੱਥ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। 1904 ਈ. ਵਿਚ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਦਸੂਹਾ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਲੁਬਾਣਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ 21 ਪਿੰਡ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਪਿੰਡ ਨੰਗਲ ਲੁਬਾਣਾ ਅਤੇ ਨੂਰਪੁਰ ਲੁਬਾਣਾ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਰਾਏਪੁਰ ਪੀਰਬਖਸ਼, ਮਕਸੂਦਪੁਰ, ਟਾਂਡੀ ਅਤੇ ਭਦਾਸ ਵਿਚ ਵੀ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਤਮੰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਰਾ ਜੋ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਵਸਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਹਨਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ।

ਲੁਬਾਣਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸੀ। ਲੁਬਾਣਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਵਸਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 19 ਅਤੇ 20 ਜੂਨ 1948 ਈ. ਨੂੰ ਬੇਗੋਵਾਲ ਵਿਖੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਲੁਬਾਣਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੇ ਬਾਕੀ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਆਗੂ ਸ. ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਮੂਝੈਲ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਅਤੇ ਸ. ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੁਬਾਣਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਵਸਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਸ. ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਮੂਝੈਲ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੁਬਾਣਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਲੁਬਾਣਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੱਥ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਦੂਜਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦੀਵਾਨ 18 ਅਤੇ 19 ਜੂਨ 1949 ਈ. ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਬੇਗੋਵਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਸ. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ, ਜਥੇਦਾਰ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ ਅਤੇ ਸ. ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਮੂਝੈਲ ਵੀ ਪਹੁੰਚੇ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਇਕੱਠ ਅਤੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ। ਉਸਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਲੁਬਾਣਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਭੁਲੱਥ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੈਪਸੂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ Lubana Allocation Scheme ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਲੁਬਾਣਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ

ਨੂੰ ਭੁਲੱਥ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਦਿੱਤਾ।[13]

ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਯਤਨਾਂ ਅਤੇ ਅਣਥੱਕ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਆਏ ਲੁਬਾਣਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਦਸੂਹਾ ਤਹਿਸੀਲ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਭੁਲੱਥ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਸਫਲ ਹੋਏ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਆਈ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਕ ਤਾਕਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ।

ਫੁੱਟ ਨੋਟ - 1. ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲਾ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਸ਼ਖ਼ਸ਼ੀਅਤ (1882-1950) ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 2010, ਪੰਨਾ 100; ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ, ''ਭੂਮਿਕਾ'' ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬਟਵਾਰਾ, ਪੰਜਾਬ ਇਤਿਹਾਸ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ 1972, ਪੰਨਾ 12 ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਉਜਾੜਾ, ਨਰਿੰਦਰ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 1948, ਪੰਨਾ 199.

2. **Middleton and S.M. Jacobe, Report on the Census of India 1921, Vol. XV, Part II, Civil and Military Gazette Press, Lahore 1923, P. 231.**

3. ਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਘੱਲੂਘਾਰਾ, ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਲੁਧਿਆਣਾ 1948, ਪੰਨਾ 237.

4. ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ''ਸਾਡੀ ਵਿਦਿਅਕ ਦਸ਼ਾ'', ਲੋਬਾਣਾ ਸੇਵਕ, ਫਰਵਰੀ 1955, ਪੰਨਾ 5.

5. ਸੀ.ਐਲ. ਟੂਪਰ, ਪੰਜਾਬ ਕਸਟਮਰੀ ਲਾ, ਜਿਲਦ 2, ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ, ਕਲਕੱਤਾ 1881, ਪੰਨਾ 65.

6. ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ''ਸਾਡੀ ਵਿਦਿਅਕ ਦਸ਼ਾ'', ਲੋਬਾਣਾ ਸੇਵਕ, ਫਰਵਰੀ 1955, ਪੰਨਾ 5.

7. **The Lobanas hold 21 villages in Tahsil Dasuya DC Hoshiarpur 1904, P. 61.**

8. ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲਾ : ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਸ਼ਖ਼ਸ਼ੀਅਤ (1882-1950), ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 2010, ਪੰਨਾ 102.

9. **The muslim Population from Kapurthala district migrated to Pakistan : DC Kapurthala 1984, P. 43 and D.C. Hoshiarpur 1980, P. 61.**

10. ਗੁਲਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਜੀਵਨੀ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਮੁਰਾਲਾ), ਪੰਨਾ 63.

11. **The Honourable Sardar Ishar Singh Mujhail Minister for Relif and Rehabilitation in answer to a question No. 71 of Dr. Lehna Singh Sethi regarding to the allotment of districts to the refugees gave the following statement in the Punjab Legislative assembly on 18th March 1948.**

From	**Statement**
Lobana Sikhs	**To**
East Punjab Legislative	**In, their original district in East Punjab and Hoshiarpur district, Assembly Depates 18th March 1948,**

Vol. II, No. 10, Official Report, P. 429.

12. ਗੁਲਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਜੀਵਨੀ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਮੁਰਾਲਾ), ਪੰਨਾ 64.

13. **The Lubanas were approved for settlement in Kapurthala district in virtue of preference expressed by them. Tarlok Singh, Land Resettlement Manual for Displaced persons in Punjab & Pepsu, P. 391. S. Harcharan Singh Minister for Revenue in answer to a question No. 208 of Baba Harnam Singh regarding to the Lobana Allocation scheme in the pepsu Legislative Assembly on 14th July 1956. Under the Lobana Sikh refugees are to be settled in district Kapurthala, but alternative accommodation was also provided in Tahsil Rajura where area was available.**

Pepsu legisative assembly depates, Vol. No. IV, Serial No. 5, 14 July 1956, Official Report, P. 312.

ਅਪੀਲ

ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਭਵਨ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚਿੱਠੀ-ਪੱਤਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਪਤੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਅਤੇ ਘੋਖ ਕਰਨ ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਪਤੇ ਬਦਲ ਲਏ ਹਨ ਉਹ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਭਵਨ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪਤੇ ਨੋਟ ਕਰਵਾ ਦੇਣ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਪਤਾ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਅਪਡੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

-ਧੰਨਵਾਦ

ਗੁਰ ਸਾਗਰ ਦੇ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀ

ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਚੇਤ ਸਿੰਘ

ਵਣਜਾਰਾ ਲੁਬਾਣਾ ਕਾਨਫਰੰਸ

ਸੰਨ 1926 ਵਿਚ ਯੂ.ਪੀ. ਦੇ ਕਸਬਾ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਨੇੜੇ ਭੁਸਾਵਲ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੀ ਇਕ ਭਾਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਪੀਲੀਭੀਤ, ਕਲਕੱਤਾ, ਬੰਬਈ, ਇੰਦੌਰ ਅਤੇ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਵਣਜਾਰੇ ਲੁਬਾਣੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ। ਇਹ ਇਕੱਠ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੌਰਾ, ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਾਪੜ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਸਨ ਅਤੇ ਪਿਚੋਂ ਕਈ ਸਾਲ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਭੀ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਇਕੱਠ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕੇਵਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਬਰਾਦਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾਸ (ਚੇਤ ਸਿੰਘ) ਅਤੇ ਗਿ: ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੰਗਲ ਲੁਬਾਣਾ ਤੇ ਕਪਤਾਨ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹਾਥੀ ਤੇ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਭੀ ਤਿੰਨੇ ਹਾਥੀ ਉੱਪਰ ਬੈਠੇ। ਪੰਡਾਲ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਬਾਹਰ ਬੜੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਸੀ। ਲੋਕ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਯੇਹ ਵਨਜਾਰੋਂ ਕਾ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਸੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਜਿਆਂ-ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਵਾਂਗ ਦਰਸ਼ਨ ਭੇਟਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਲਾਟ ਪਾਦਰੀ ਲੁਬਾਣਾ ਵਣਜਾਰਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦਾ ਸੀ ਜੋ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਹੋਵੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮੇਲ ਹੋਇਆ। ਗਿ. ਗਰਜਾ ਸਿੰਘ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ ਭੀ ਉਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਰੱਖੀ ਕਿ ਲੁਬਾਣਾ ਅਤੇ ਵਣਜਾਰਾ ਦੋਵੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਣਗੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਭੀ ਨੇੜੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਗਰਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਤੀਜਾ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ।

ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਬੁੰਗਾ

ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦਾ ਬੁੰਗਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਗਿਆਨੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਭੀ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਕਈ ਵੇਰ ਜੇਲ੍ਹ ਭੀ ਕੱਟੀ ਸੀ। ਆਪ ਪੱਕੇ ਨਿਤਨੇਮੀ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸੀਏ ਸਨ। ਮੇਰੀ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁਣ ਗਿਆਨੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਇਕ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨੰਗਲ ਲੁਬਾਣਾ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਮੁਰਾਲੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਵਿਖੇ ਬਾਬੇ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਵਿਚ ਬੁੰਗਾ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਕੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਆਪ ਜੀ 1925 ਈ. ਦੀ ਰੱਖੜ ਪੁੰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਬਾਬੇ ਬਕਾਲੇ ਪੁੱਜੇ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਫਿਰ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਾਬੇ ਬਕਾਲੇ ਬੁੰਗਾ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਕੁੱਝ ਉਗਰਾਹੀ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ। ਕੁੱਝ ਮਾਇਆ ਸੰਗਤਾਂ ਦਿੱਤੀ ਕੁੱਝ ਮਾਇਆ ਆਪ ਲਿਖਾ ਦਿੱਤੀ। ਤਿੰਨ ਕਨਾਲ ਚੌਦਾਂ ਮਰਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੀ ਗਈ। ਜਿਸ ਦੀ ਰਜਿਸਟਰੀ ਤਿੰਨ ਮਾਰਚ, 1927 ਨੂੰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਵੈਸਾਖ ਸੰਮਤ 1884, ਮਈ 1927 ਈ. ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਗਿਆਨੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਮਿੱਟੀ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਲ੍ਹਾ ਸੂਰਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡੋਂ ਕਿਲ੍ਹਾ ਸੂਰਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਮੇਘ ਤੇ ਹੋਰ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ ਲਿਆ ਕੇ ਮਿੱਟੀ ਪੁਆਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਥੇ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਰੱਖਣ ਲਈ ਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਦਾਸ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਲਈ ਸੇਵਾ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਗਿਆਨੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਹਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਜ ਛੇ ਮੌਜਵਾਨ ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਟੋਕਰੀਆਂ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਲੈ ਆਏ। ਦਾਸ ਭੀ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲਾ ਸ਼ੇਰੀ ਦੇ ਕੇ ਮਿੱਟੀ ਪੁਆਉਂਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਲਈ ਗਈ। ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਕਿਲ੍ਹਾ ਸੂਰਾ ਸਿੰਘ ਪੁੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਦਾਸ ਭੀ ਗਿਆਨੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਚੱਕ ਸ਼ਰੀਫ ਬੁੰਗੇ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਲਈ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਥੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਇਹ ਬੁੰਗਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹਟਵਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸ. ਬਹਾਦਰ ਗੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨੂਰਪੁਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਪਾਸ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਥਾਂ ਲੈ ਕੇ ਵੱਖਰਾ ਬੁੰਗਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਬਨਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਫੀ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਕੋਈ ਸਮਝੌਤਾ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਦੋ ਬੁੰਗੇ ਬਣ ਗਏ। ਇਸ ਬੁੰਗੇ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਲਈ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਟੂਰ ਦੁਆਬੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਗਹੋਤ ਪਹੋਕਰ, ਭੁਲੇ ਚੁਕੇ ਸਾਹਲੇ, ਝੰਡਾ, ਮੇਹੜੇ, ਸਲੋਪੁਰਾ, ਚਕ ਸ਼ਰੀਫ, ਖੋਜਕੀਪੁਰ, ਮੀਰਥਲ, ਨੌਸ਼ੈਹਰਾ, ਨਾਲ ਬੰਦ, ਗਾਲੋਵਾਲ, ਟੇਰ ਕਿਆਨਾ, ਪ੍ਰੇਮਪੁਰਾ, ਟਾਂਡਾ ਚੂਹੜੀਆਂ, ਬਹਾਦਰ ਨੌਸ਼ੈਹਰਾ, ਮਹੱਦਪੁਰਾ ਫੇਰੋ ਚੇਚੀ ਦਾ ਕੀਤਾ।

1925 ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਬਣੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ

ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੰਦਰ ਆਦਿ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਭਵਨ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਪਲਾਟ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ 30 ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਿਲਡਿੰਗ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਸ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਲੀਆ, ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਈ.ਏ.ਐਸ., ਕਰਨਲ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਹੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਬਿਲਡਿੰਗ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ। ਬਰਾਦਰੀ ਨੇ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਭਵਨ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਬਨਾਉਣ ਵਿਚ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਸ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਲੀਆ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਹੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਟਾਂਡਾ ਰਾਮਸਹਾਏ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਬੇਅੰਤ ਮਾਇਆ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜਾ ਕੇ ਭੀ ਮਾਇਆ ਲਿਆ ਕੇ ਭਵਨ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਭਾਰੀ ਯਤਨ ਕੀਤਾ।

ਭਾਈ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਰਸਾ

ਮੇਜਰ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਬਾਵਾ (ਡੀ.ਈ.ਓ.) (ਰਿਟਾ.)

ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਦੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਮੰਜੀ ਡਾਹੁਣ ਲਈ ਕਹਿਣਾ

ਕੁਝ ਬਕਾਲਾ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਨਾਇਕ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਸਾਰੇ ਸੋਢੀਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧੀਰ ਮੱਲ ਦੇ ਡੇਰੇ ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਮਾਤਾ, ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਹਰ ਬੈਠਣ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣਾ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਲੰਘਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਹੀ ਇਸ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੋਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੇ ਅਤੇ ਸੈਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਰੰਗ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਕੌਣ ਆ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਖੰਡੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਡੇਰਾ ਕੂਚ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ? ਉਹ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਸਿੱਖ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇਗਾ। ਸਮਾਂ ਆਪਣੀ ਚਾਲੇ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਾਂਤ, ਗੰਭੀਰ ਚਿੱਤ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਹਿੱਤ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਬਕਾਲਾ ਆਪਣੇ ਪੇਕੇ ਪਿੰਡ ਹੀ ਰਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਉਹ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਪਾਸ ਭੋਰੇ ਵਿਚ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਸੋਢੀਆਂ ਵਾਂਗ ਆਪ ਵੀ ਮੰਜੀ ਲਗਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸ ਧਨੀ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਵੱਡੇ ਪੰਧ ਮਾਰ ਕੇ ਬਕਾਲੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਗੱਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੱਕ ਬਣਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਭੇਟਾ ਵੀ ਕਬੂਲ ਕਰਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲਣਾ ਸਿੱਖ ਦੇ ਮਨ 'ਤੇ ਠੇਸ ਲਾਉਣਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਆਏ ਸਿੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਅਡੋਲ ਸੁਣਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, "ਆਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਰੰਗ ਦੇਖੋ ! ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠਣ ਲਈ ਨਾ ਕਹੋ ! ਇਹ ਸੁਣ ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਆਇਆ ਸਿੱਖ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ।"

"ਜਨਨੀ ਮਾਣ ਚਿੰਤ ਉਠ ਆਈ।
ਸੁਤ ਕੇ ਵਾਕ ਸੁਣਤ ਅਰਗਾਈ।
ਬਡ ਬੈਰਾਗਵਾਨ ਸੁਤ ਜਾਣੇ।
ਰਿਦਯ ਪਰਮ ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਠਾਣੇ।"

ਇਕ ਬਾਲਕ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣਾ

ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੰਭੀ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ 5-5 ਮੋਹਰਾਂ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਪਰਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਗੁਰੂ ਨਾ ਲੱਭਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਾਯੂਸ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਰਾਤ ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਇਸ ਨਿਮਾਣੇ ਸਿੱਖ ਪਾਸੋਂ ਜੇ ਕੋਈ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਬਖ਼ਸ਼ ਦੇਵੋ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਵੀ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਸ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਥੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਹੈ? ਸਭ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਥੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

(ਚਲਦਾ)

ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ

ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫ਼ਾਊਂਡੇਸ਼ਨ (ਰਜਿ:) ਸੈਕਟਰ 30-ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ
ਸੀਨੀਅਰ ਵਾਇਸ ਪ੍ਰਧਾਨ

ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ,

।। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ।।

।। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ।।

1. **ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖਰਚੇ ਦਾ ਵੇਰਵਾ** - ਅਪ੍ਰੈਲ 2023 ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖਰਚੇ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਜੋ ਕਿ ਜੋ ਕਿ ਵਿੱਤ ਸਕੱਤਰ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ :-

ਅਪ੍ਰੈਲ 2023 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ – 557190

ਅਪ੍ਰੈਲ 2023 ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਕੁੱਲ ਖਰਚ – 584105

2. **ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਬਾਰੇ** - ਇਸ ਵਾਰ ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ ਦੀ ਛਪਾਈ 31.05.2023 ਤੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇ ਵਾਲੇ ਦੀ ਬਰਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਮਿਤੀ 1,2,3 ਜੂਨ 2023 ਨੂੰ ਡੇਰਾ ਬੇਗੋਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਖੇ ਮਨਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਵਿਖੇ 500 ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਕਾਪੀਆਂ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫ਼ਾਊਡੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਵੰਡੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਰਉਪਕਾਰਾਂ, ਜੀਵਨੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਸਮਾਜਿਕ, ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਕੰਮ ਜੋ ਕਿ ਬਰਾਦਰੀ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਛਪਵਾ ਕੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

3. **ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਬਲਾਕ ਦੀ ਫ਼ਾਇਰ ਫ਼ਾਇਟਿੰਗ ਦੀ ਐਨ.ਉ.ਸੀ. ਬਾਰੇ** - ਇਹ ਕੰਮ ਅਜੇ ਨੇਪਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਕਰਕੇ ਐਨ.ਉ.ਸੀ. ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

4. **ਜੇਠ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਬਾਰੇ** - ਜੇਠ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਮਿਤੀ 15.05.2023, ਦਿਨ ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ ਫ਼ਾਊਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਖੇ ਪੂਰੇ ਉਤਸਾਹ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾਪੂਰਵਕ ਮਨਾਈ ਗਈ।

5. **ਮੋਬਾਇਲ ਮੈਡੀਕਲ ਵੈਨ** - ਮੋਬਾਇਲ ਵੈਨ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਾਲੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਟੈਸਟਿੰਗ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

6. **ਭਾਈ ਲੱਖੀ ਸ਼ਾਹ ਬਲਾਕ ਦੀ ਨਵੀਂ ਉਸਾਰੀ ਬਾਰੇ** - ਭਾਈ ਲੱਖੀ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਨਵੀਂ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਦੀਆਂ ਡਰਾਇੰਗਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਉਪਰੰਤ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਗਲੇਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਆਰਡਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਡਿਟੇਲਡ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਅਤੇ ਸਟਰਕਚਰ ਡਰਾਇੰਗਾਂ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਫ਼ਾਊਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੁਹੱਇਆ ਕਰਵਾਉਣ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਵੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਗਲੇਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨਗੇ। ਹੋਰ ਵੀ ਕੋਈ ਚਾਹਵਾਨ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣਾ ਵੱਡਮੁੱਲਾ ਯੋਗਦਾਨ ਤਨ, ਮਨ ਅਤੇ ਧਨ ਨਾਲ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਵਿਚਾਰ ਉਪਰੰਤ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।

7. ਮਨੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਵਲੋਂ 1,19,000/- ਰੁਪਏ ਗਬਨ ਕੇਸ ਬਾਰੇ - ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਮਈ 2023 ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦਾ 4000/– ਰੁਪਏ ਦਾ ਚੈਕ ਵੀ ਕੈਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਵੀ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੈਕਾਂ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ।

8. ਡੈਂਟਲ ਕਲੀਨਿਕ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ - ਡੈਂਟਲ ਕਲੀਨਿਕ ਮਿਤੀ 14.04.2023 ਤੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋੜਵੰਦ ਮਰੀਜ਼ ਫ਼ਾਇਦਾ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ।

9. ਸੀ ਸੀ ਟੀ ਵੀ ਕੈਮਰੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ - ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬੰਦ ਪਏ ਸੀ ਸੀ ਟੀ ਵੀ ਕੈਮਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ 16 ਚੈਨਲ ਡੀ ਵੀ ਆਰ ਰਾਹੀ ਦੋ ਟੀ ਵੀ ਸਕਰੀਨਾਂ ਉੱਤੇ ਚਾਲੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਕਤ 16 ਦੇ 16 ਕੈਮਰੇ ਚਾਲੂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਖ਼ਾਸ ਜਗਾ ਉੱਤੇ ਪੰਜ ਐਮ ਬੀ ਦੇ ਕੈਮਰੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ 11 ਕੈਮਰੇ ਵੱਖ–ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਭਵਨ ਵਿਖੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਮੇਨ ਡੀ ਵੀ ਆਰ ਅਤੇ ਇਕ ਟੀ ਵੀ ਸਕਰੀਨ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਟੀ ਵੀ ਐਕਟੈਨਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

10. ਭਵਨ ਵਲੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਵਿਦਿਅਕ ਟੂਰ - ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਭਵਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਪਿਕਨਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਟੂਰ ਕਰਨਲ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਲੀਆ ਮੈਂਬਰ ਜੋ ਕਿ ਸਪੁੱਤਰ ਮਰਹੂਮ ਲੈਫ਼ਟੀਨੈਂਟ ਕਮਾਂਡਰ ਸ੍ਰ: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਲੀਆ ਸਾਬਕਾ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਬੇਟੇ ਹਨ, ਵਲੋਂ ਭਵਨ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ 3 ਤੋਂ 4 ਅਪ੍ਰੈਲ 2023 ਨੂੰ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 50 ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੱਸ ਰਾਹੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਥਾਵਾਂ ਚੱਪੜਚਿੜ੍ਹੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ, ਪਿੰਜੋਰ ਗਾਰਡਨ, ਰਾਕ ਗਾਰਡਨ, ਰੋਜ਼ ਗਾਰਡਨ, ਸੁਖਨਾ ਲੇਕ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਢਾ ਸਾਹਿਬ, ਅਲਾਂਟੇ ਮਾਲ, ਚਿੜ੍ਹਿਆਘਰ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫ਼ਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਇਸ ਵਿਦਿਅਕ ਟੂਰ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਟੂਰ ਕਰਨਲ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਹੌਂਸਲਾ ਅਫ਼ਸਾਈ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਫ਼ਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਸਟਾਫ਼ ਨੇ ਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮੁਫ਼ਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਤੇ ਸਕੱਤਰ ਬੀਬੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਵਲੋਂ 5000/– ਰੁਪਏ ਦੀ ਨਕਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਉੱਚ ਪੱਧਰ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਚ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਚਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਖੁਸ਼ਖ਼ਬਰੀ

ਆਪ ਸਭ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਜੋ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦੀ ਛੂਟ 80-ਜੀ ਦੇ ਨੀਚੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਕਾਫ਼ੀ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲਈ ਗਈ ਸੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਸ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਤ ਵਰਸ਼ 2023-24, 2024-25 ਅਤੇ 2025-26 ਲਈ ਹੁਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜੋ ਦਾਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦੀ ਛੂਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।

ਕਾਹਨੂੰਵਾਨ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ) ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੱਕ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਟੂਰ

ਕਰਨਲ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਲੀਆ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅੱਜ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲੇ 80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਬਾਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਫੈਲਾਉ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਲੋਕ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀਆਂ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਉੱਥੇ ਦੇ ਹੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਹੋ ਗਏ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਦੌਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵੱਸਣ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜੰਮੀ ਪਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਲਗਾਉ ਆਪਣੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜੋ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜੰਮੀ ਪਲੀ ਅਤੇ ਬਚਪਨ ਆਪਣੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਗੁਜਾਰਿਆ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋਈ ਮਾਨਣ ਵਾਸਤੇ ਉਤਸਾਹਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਆਪਣੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਜਣਿਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਧਣ ਮੁਤਾਬਿਕ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਉਦਾਹਰਣ ਕਰਨਲ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਲੀਆ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫ਼ਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਲੱਖਣ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਸ੍ਰ: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਲੀਆ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਹਨ। ਸ੍ਰ: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਕ ਜਾਗਰੁਕ, ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਨਿੰਰਤਰ ਯਤਨ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਕਦਮਾਂ ਤੇ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਕਰਨਲ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਲੀਆ ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਨਾਲ ਅਸੀਮ ਮੋਹ ਪਾਲਦਿਆਂ ਇਥੋਂ ਦੇ ਬਸ਼ਿੰਦਿਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਨੇਕ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਹਨੂੰਵਾਨ ਵਿਖੇ ਫਰੀ ਮੈਡੀਕਲ ਚੈਕਅਪ ਕੈਂਪ ਲਗਾਏ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਰੋਗੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸੁਪਰ ਸਪੈਸ਼ਲਿਟੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਰਵਾਇਆ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬਚਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਫ਼ਰੀ ਕੋਚਿੰਗ ਉਪਲੱਬਧ ਕਰਵਾਈ। ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ। ਆਰਮੀ ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਦਿਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਫਿਜ਼ੀਕਲ ਟਰੇਨਰ

ਅਤੇ ਟਿਊਟਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਵਾਇਆ। ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੌਂਕਾਂ ਵਿਚ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਕੁਰਸੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਵਾਇਆ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਘਾਟ ਦੀ ਪੁਨਰ ਉਸਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ।

ਉਹ ਹਰ ਸਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰੇ ਅਤੇ ਵਾਹਗਾ ਬਾਰਡਰ ਦੀ ਰੀਟਰੀਟ ਸੈਰੇਮਨੀ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਬੱਸਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਕਾਹਨੂੰਵਾਨ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਲਿਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਸਾਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਪਿਕਨਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਦਿਅਕ ਟੂਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਲਿਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚੱਪੜਚਿੜੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ, ਪਿੰਜੋਰ ਗਾਰਡਨ, ਰਾਕ ਗਾਰਡਨ, ਰੋਜ਼ ਗਾਰਡਨ, ਸੁਖਨਾ ਲੇਕ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਢਾ ਸਾਹਿਬ, ਅਲਾਂਟੇ ਮਾਲ, ਚਿੜ੍ਹਿਆਘਰ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫ਼ਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਇਸ ਵਿਦਿਅਕ ਟੂਰ ਦੇ ਵਰਨਣਯੋਗ ਸਥਾਨ ਹਨ। ਇਹ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਟੂਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹਰ ਸਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਵੀ ਇਸ ਸਾਲ 3-4 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਇਸ ਟੂਰ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫ਼ਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਇੰਜ: ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਮੇਜਰ ਐਨ.ਐਸ. ਮੁਲਤਾਨੀ ਅਤੇ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਬੀਬੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਪਾਲੀਆ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਹੌਂਸਲਾ ਅਫ਼ਸਾਈ ਵਾਸਤੇ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ 5000/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੋਹਾਲੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸ੍ਰ: ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਾਮਾਦ ਮੈਨੇਜਰ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੇਟੀ ਰਵਿੰਦਰ ਕੋਰ ਨੇ ਵੀ ਟੂਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਅਤੇ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਹੌਂਸਲਾ ਅਫ਼ਸਾਈ ਕੀਤੀ। ਕਾਹਨੂੰਵਾਨ ਪਿੰਡ ਵਲੋਂ ਇਸ ਟੂਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਸ੍ਰ: ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕਰਨਲ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕਾਹਨੂੰਵਾਨ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਗਰੁੱਪ "ਯਾਰ ਲੰਗੋਟੀਏ" ਸਫ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਗਰੁੱਪ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਇਕੱਤਰ ਹੋ ਕੇ ਕਾਹਨੂੰਵਾਨ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਉਚੇਰਾ ਚੁੱਕਣ ਵਾਸਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਅਤੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕਰਨਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਲੰਮੀ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਖਸ਼ਣ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਆਰੰਭੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬਣਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣ।

ਡਿਪਟੀ ਡੀ ਈ ਉ,
ਸ੍ਰ: ਇਸ਼ਰ ਸਿੰਘ
ਕਾਹਨੂੰਵਾਨ

ਜੀਵਨ ਵਿਕਾਸ - ਇਕ ਸੰਘਰਸ਼

ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਪੀ.ਈ.ਐਸ. (1) ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ (ਰਿਟਾ.)

2. **ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਤਰਾ** : ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਤਪੱਸਿਆ ਅਸਥਾਨ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਮੈਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਦੇਰ ਨਾਲ 70 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਨਸੀਬ ਹੋਏ। ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਯਾਤਰਾ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਸਾਲ 1995 ਦੇ ਜੁਲਾਈ ਮਹੀਨੇ 3 ਤੋਂ 9 ਤਾਰੀਖ ਤੱਕ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮੇਰੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ੀ ਮਾਰ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮ ਦੀ ਤਪੱਸਿਆ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ 'ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ' ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

ਅਬ ਮੈਂ ਆਪਨੀ ਕਥਾ ਬਖਾਨੋ॥
ਤਪ ਸਾਧਨ ਜਿਹਿ ਬਿਧਿ ਮੁਹਿ ਆਨੋ॥
ਹੇਮਕੁੰਟ ਪ੍ਰਬਤ ਹੈ ਜਹਾਂ॥
ਸਪਤ ਸ੍ਰਿੰਗ ਸੋਭਿਤ ਹੈ ਤਹਾਂ॥
ਸਪਤ ਸ੍ਰਿੰਗ ਤਹ ਨਾਮੁ ਕਹਾਵਾ॥
ਪੰਡੁ ਰਾਜ ਜਹ ਜੋਗੁ ਕਮਾਵਾ॥
ਤਹ ਹਮ ਅਧਿਕ ਤਪੱਸਿਆ ਸਾਧੀ॥
ਮਹਾਕਾਲ ਕਾਲਿਕਾ ਅਰਾਧੀ॥

ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਸੱਤ ਸੁੰਦਰ ਬਰਫਾਨੀ ਚੋਟੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਚੋਟੀਆਂ ਜੋ ਕਿ 17672 ਫੁੱਟ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਉੱਚੀਆਂ ਹਨ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਢੱਕੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪੰਡਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਰੋਤਮ ਨੇ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਲਗਨ ਸਦਕਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤਪ ਅਸਥਾਨ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਸਹੀ ਕਰ ਲਿਆ ਜਿਥੇ ਕਦੀਮ ਤੋਂ ਪਈ ਇਕ ਤਪਸ਼ਿਲਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਕੀਤੇ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਖੋਜ ਵਿਚਾਰੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਨਰੋਤਮ ਜੀ ਦਾ ਲੱਭਿਆ ਟਿਕਾਣਾ ਠੀਕ ਮੰਨਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਟੀਹਰੀ ਗੜ੍ਹਵਾਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹ ਕੇ 1934 ਵਿਚ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਸੰਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹਵਾਲਦਾਰ ਬਾਬਾ ਮੋਦਨ ਸਿੰਘ ਮਿਲ ਗਏ ਜੋ ਗੜ੍ਹਵਾਲ ਦੇ ਸਰਵੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਮਾਇਕ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਕਰੜੀ ਘਾਲ ਨਾਲ ਇਕ 10×10 ਫੁੱਟ ਦਾ ਕਮਰਾ ਅਤੇ ਬਰਾਂਡਾ ਅਕਤੂਬਰ 1936 ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਅਗਲੇ ਸਾਲ 1937 ਵਿਚ ਸੰਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਲੈ ਗਏ। ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਪੂਰਨ-ਗੁਰ-ਮਰਆਦਾ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੀੜ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਲੰਗਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਹੁਣ ਇਕ ਵੱਡਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮਕਾਜ ਹਵਾਲਦਾਰ ਬਾਬਾ ਮੋਦਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਭਾਲਿਆ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ 25 ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਇਸ ਗੁਰਧਾਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਏਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਟਰੱਸਟ ਨੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਲਈ ਗੋਬਿੰਦ ਧਾਮ, ਗੋਬਿੰਦ ਘਾਟ, ਜੋਸ਼ੀਮਠ, ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਵਿਖੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਤੇ ਕਮਰੇ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਯਾਤਰਾ 3 ਜੁਲਾਈ 1995 ਨੂੰ ਕਪੂਰਥਲਾ ਤੋਂ ਕਰਨਲ ਜੀ.ਬੀ. ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਕਰਨਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ, ਉਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਨਾਲ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਇਸ ਗੁਰਧਾਮ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :-

ਔਰ ਤੀਰਥ ਬਾਰ ਬਾਰ।
ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਏਕ ਬਾਰ।

ਯਾਤਰਾ ਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੈਜ਼ੇ ਦਾ ਟੀਕਾ ਲਗਵਾ ਕੇ ਮੈਡੀਕਲ ਅਫ਼ਸਰ ਤੋਂ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਾਮਾਨ ਦਾ ਵਜ਼ਨ 20 ਕਿਲੋ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸਾਮਾਨ ਵਿਚ ਕੈਨਵਸ ਬੂਟ, ਸਵੈਟਰ, ਰੇਨਕੋਟ, ਗੁਲੂਕੋਜ਼ ਅਤੇ ਵਿਟਾਮਿਨ ਬੀ ਅਤੇ ਸੀ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰ ਨਾਲ ਲੈ ਲਵੋ।

ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ : ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਯਾਤਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਏਥੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਗੰਗਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 1300 ਫੁੱਟ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਏਧਰ ਜਾਣ ਲਈ ਇਹ ਆਖਰੀ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ। ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਏਥੇ ਅਨੇਕਾਂ ਅਸਥਾਨ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਟਰੱਸਟ ਵੱਲੋਂ 1967 ਤੋਂ ਲਛਮਣ ਝੂਲਾ ਰੋਡ ਤੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਕਾਫੀ ਆਰਾਮ ਦੇਹ ਅਤੇ ਖੁਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਦੋ ਕਮਰੇ ਲੈ ਲਏ। 4 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਪੜਾਅ ਗੋਬਿੰਦ ਘਾਟ ਲਈ ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਕਾਰ ਤੇ ਚਲ ਪਏ। ਹਲਕੀ ਬੂੰਦਾਂ ਬਾਂਦੀ ਵੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਅੱਠ ਦਸ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕਾਰ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਪਹਾੜ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਾਂ। ਬਾਰਿਸ਼ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਕੁਝ ਰਾਹਗੀਰਾਂ ਨੇ ਲੈਂਡ ਸਲਾਈਡਜ਼ ਤੋਂ ਵੀ ਡਰਾਇਆ। ਅੱਗੇ ਟਰੈਫਿਕ ਜਾਮ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਵੀ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਗੱਡੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸਟਾਰਟ ਹੋਣ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੈ ਰਹੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਰਨਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ ਕੰਮ ਆਈ। ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਐਫ. ਵਾਲੇ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਵਾਪਸ ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਛੱਡ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਕਾਰ ਵੀ ਇਕ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪੰਜ ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮਿੰਨੀ ਬੱਸ ਤੇ ਸਫ਼ਰ ਕੀਤਾ। ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਤੋਂ ਗੋਬਿੰਦ ਘਾਟ 272 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਹੈ। ਮਿੰਨੀ ਬੱਸ 30 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਸਪੀਡ ਤੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਉਚੇ ਉਚੇ ਪਹਾੜ, ਝਾੜੀਆਂ, ਰੁੱਖ ਅਤੇ ਝਰਨੇ ਹਨ। ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵੱਲ ਡੂੰਘੀ ਖਾਈ ਅਤੇ ਗੰਗਾ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਜਲ ਹੈ। ਸੜਕ ਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਮੋੜ ਤੇ ਪੁਲੀਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਨ੍ਹੇ ਮੋੜ ਬੜੇ ਖਤਰਨਾਕ ਹਨ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਡਰਾਈਵਰ ਬੜਾ ਐਕਸਪਰਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲਗਭਗ 12 ਘੰਟੇ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਚਾਰ ਵਜੇ ਤੱਕ ਗੋਬਿੰਦ ਘਾਟ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਕਾਵਿ–ਕਿਆਰੀ

(ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਲੋਏ ਲੋਏ)

ਅਖੰਡ ਪਾਠ/ਹਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਟਾਹਲੀ

ਮੈਂ ਰਖਾਇਆ ਸੀ ਚਾਲੀ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ
ਇਕ 'ਅਖੰਡ ਪਾਠ'
ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਪੁਆਇਆ ਗਿਆ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ
ਉਸ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਮੈਂ ਬੜਾ ਸੋਚਿਆ ਬੜਾ ਭਟਕਿਆ
ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ
ਨਹੀਂ ਖਰੀਦੀ ਕਿਸੇ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ
ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ
ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਪਹਿਲੋਂ ਪਹਿਲ
ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਕੋਲ ਵਗਦੀ ਇਕ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰਿਓਂ
ਮੈਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਗਵਾਚਿਆ
ਤੇ ਕੱਕੀ ਰੇਤਾ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਤੱਕੀ
ਮੈਂ ਠੰਢੀਆਂ ਪੌਣਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕੀਤੀ
ਮੈਂ ਬੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਉਡਦੀਆਂ ਚਿੜੀਆਂ
ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਿਆ–
ਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ
ਜਾਂਦਿਆਂ ਮਿਲ ਪਿਆ ਇਕ ਹੁਸਨ
ਤੇ ਮੈਂ ਤੱਕਦਾ ਰਹਿ ਗਿਆ–ਟਿਕ ਟਿਕੀ ਲੱਗੀ
ਉਡੀਕ ਲੱਗੀ ਖਾਲੀ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੋਂਦ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਹੋਈ
ਤੇ ਉਸੇ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਲੱਗ ਗਿਆ
ਮੈਂ ਰੋਇਆ, ਬੁੜਬੜਾਇਆ ਤੇ ਮੇਰਾ ਆਪਾ ਮੈਥੋਂ ਖੁੱਸਣ ਲੱਗਾ
ਉਹਦਾ ਆਉਣਾ, ਉਹਦਾ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬਣ ਗਿਆ
ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਹੁਸਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਚਲੇ ਗਿਆ
ਉਹ ਰਸਤੇ ਖਾਲੀ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਏ... ਤੇ ਫਿਰ
ਇਕ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਆਇਆ–ਸਾਕਾਰ ਤੋਂ ਨਿਰਾਕਾਰ ਵਲ ਨੂੰ
ਤੇ ਮੈਂ ਜਿਹੜਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਰਖਾਉਣਾ ਸੀ
ਉਸ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋਣ ਲੱਗਾ।

*****

ਕਵਿਤਾ/ ਕੌਣ ਛੱਟਾ ਦੇ ਗਿਆ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਮਕਸੂਦਪੁਰੀ

ਕੌਣ ਛੱਟਾ ਦੇ ਗਿਆ
ਪੱਤਝੜਾਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰੀਂ
ਫੁੱਲ ਸਾਰੇ ਬਾਗ਼ ਦੇ
ਲੱਗ ਰਹੇ ਨੇ
ਬਹਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਬੁੱਸੇ ਜਿਹੇ।

ਹੱਸਿਆ ਕਰੋ–ਹਸਾਇਆ ਕਰੋ
ਇਹ ਘਰ ਹਨ ਬੀਆਬਾਨ ਨਹੀਂ
ਨਾ ਦਿਖਾਇਆ ਕਰੋ
ਹਰ ਦਮ ਇਹ ਚਿਹਰੇ
ਹੁੱਸੇ, ਭੁੱਸੇ, ਰੁੱਸੇ ਜਿਹੇ।

ਹੱਸੋਗੇ ਤਾਂ ਜੱਗ ਹੱਸੇਗਾ
ਰੋਵੋਗੇ ਤਾਂ 'ਕੱਲੇ ਹੀ
ਨਾ ਜਤਾਉ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਅੱਜਕਲ੍ਹ
ਕੌਣ ਨਿਵਾਰਦਾ ਹੈ ਦੋਸਤੋ
ਇਹ ਗਿਲੇ, ਸ਼ਿਕਵੇ, ਗੁੱਸੇ ਜਿਹੇ।

ਪਿਆਰ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਸੰਗ
ਸਿੰਜਿਆ ਕਰੋ ਘਰ ਦੀ ਬਗੀਚੜੀ
ਯਕੀਨਨ ਤੁਸੀਂ ਮਾਣ ਸਕੋਗੇ
ਹੱਸਦੇ–ਹਸਾਉਂਦੇ
ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਗੁੱਛੇ ਜਿਹੇ।

ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਚੀਕ–ਚਿਹਾੜਾ
ਤੂੰ–ਤੂੰ, ਮੈਂ–ਮੈਂ, ਕਾਵਾਂ–ਰੌਲੀ ਏ
ਇਸ ਕੂੜ–ਗ੍ਰਸੇ ਆਲਮ ਵਿਚ
ਹਰ ਸੱਧਰ ਅਣਗੌਲੀ ਏ
'ਮਕਸੂਦਪੁਰੀ' ਕਿਥੋਂ ਲੱਭ ਲਿਆਈਏ
ਬੋਲ ਕਿਸੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਦਿਲ ਦੇ
ਸੱਚੇ–ਸੁੱਚੇ ਜਿਹੇ
ਕੌਣ ਛੱਟਾ ਦੇ ਗਿਆ...!

-234, ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਪਾਰਕ,
ਮਕਸੂਦਾਂ, ਜਲੰਧਰ-144021,
ਮੋ. 99887-10234

*****

ਕਵਿਤਾ/ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ

ਰਤਨ ਟਾਹਲਵੀ

ਧਰਮੋ ਤੇ ਕਰਮੋ ਦਰਾਣੀ ਤੇ ਜਠਾਣੀ ਦੋਵੇਂ।
ਧਰਮ ਅਤੇ ਕਰਮ ਵਿਚ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਮਧਾਣੀ ਦੋਵੇਂ।
ਰਿੜਕ ਰਿੜਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਵੀ ਕੁਝ ਬਾਹਰ ਆਇਆ।
ਕੰਮ ਹੋਰ, ਨੀਅਤ ਹੋਰ, ਝੂਠ ਦਾ ਅੰਬਾਰ ਲਾਇਆ।

ਧਰਮੋ ਕੁਪੱਤੀਏ, ਨਿਮੋਹੀਏ ਤੇ ਨਿਖੁੱਟੀਏ,
ਤੇਰੀ ਅੱਖ ਹਰ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸਦਾ ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦੀ ਏ।
ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਹੋਣ ਖ਼ਾਤਰ, ਸਭ ਸਾਹਵੇਂ ਇਹ ਤੀਵੀਂ,
ਧਰਮ ਨਾਲ ਢੁਕ ਢੁਕ ਬਹਿੰਦੀ ਏ।

ਬਹਿਸ ਜੇ ਫਜ਼ੂਲ ਹੋਵੇ, ਧਰਮੋ ਨਾ ਉੱਥੇ ਹੋਵੇ,
ਇਹ ਨਾ ਕਦੀ ਹੋਏਗਾ।
ਕਰਮੋ ਤੂੰ ਬੀਜ ਬੀਜੇ, ਫਲੀਭੂਤ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਜੋ ਵੀ ਖਾਊ,
ਖਾ ਖਾ ਰੋਏਗਾ।

ਅੰਤ ਦੋਵੇਂ ਭਿੜੀਆਂ ਤੇ ਗੁੱਤੋ-ਗੁੱਤੀ ਹੋ ਪਈਆਂ,
ਤੇ ਕੋਈ ਨਾ ਛੁਡਾਉਣ ਆਇਆ।
ਜ਼ਖਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਜੋ ਪਈਆਂ,
ਅੰਤ ਕੋਈ ਭਲਾ ਪੁਰਖ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਣ ਆਇਆ।

ਧਰਮੋ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਨਾ ਵੋਟ ਪਈ,
ਜਿਹੜੀ ਲੂਤੀ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਲਾਉਂਦੀ ਸੀ।
ਕਰਮੋ ਖਿਲਾਫ਼ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੀ ਭੁਗਤ ਗਈ,
ਧਰਮ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਘਰੋਂ ਦੂਰ ਤੋਂ ਭਜਾਉਂਦੀ ਸੀ।

ਧਰਮੋ ਤੇ ਕਰਮੋ ਪਲਕਾਂ 'ਚ ਗਾਇਬ ਹੋਈਆਂ,
ਬਿਬੇਕ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਜਦ ਵੀ ਐਲਾਨ ਹੋਇਆ।
ਬਿਬੇਕ ਹੱਥੋਂ ਧਰਮ ਅਤੇ ਕਰਮ ਦਾ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ,
ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬੜਾ ਸਨਮਾਨ ਹੋਇਆ।
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੇਕੀ ਤੋਂ ਬੁਰਾਈ ਜਦ ਚਿੱਤ ਹੋਈ।
ਜੱਗ ਉੱਤੇ ਨੇਕੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਜਿੱਤ ਹੋਈ।

*****

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸੰਜੋਗ

ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ

ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਧਰੂ-ਤਾਰਾ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ।
ਉਸ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਹੈ।
ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਕਈ ਸੂਰਜ ਹਨ
ਅਤੇ ਧਰੂ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਵਿਗਿਆਨਕ ਖੋਜ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਸਰੋਤ ਤਾਰੇ
ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
ਵਿਗਿਆਨ ਨੇ ਗਲੈਕਸੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਖਾਤਮੇ
ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਅੰਤ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ
ਵਿਗਿਆਨ ਅੰਤ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰੱਖਦੀ ਹੈ
ਧਰਮ ਅੰਤ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ
ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬੇਅੰਤਤਾ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ
ਵਿਗਿਆਨ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸੂਰਤ ਦੇਖਣ ਦੀ ਇੱਛਕ ਹੈ
ਧਰਮ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਉਤਰਦਾ ਹੈ
ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅੱਖ ਨਾਲ ਆਕਾਸ਼ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਵਲ ਨੂੰ ਤੁਰਦਾ ਹੈ
ਫਿਰ ਪਿਆਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਐਸੀ ਬਾਣੀ ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੱਚ
ਅਣਕਿਆਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹਕੀਕਤ ਬਣ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਅਤੇ
ਮੁਖੋਂ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਨਿਕਲ ਤੁਰਦਾ ਹੈ-ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਤੋ ਨਾਹੀਂ...।

ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜੇ ਭੁੱਲ ਜਾਵੋਗੇ ਕੱਖਾਂ ਵਾਂਗੂ ਰੁੱਲ ਜਾਵੋਗੇ

ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ (OBC) ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਆਮ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਲੁਬਾਣਾ ਜਾਤੀ ਵੀ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਆਈ.ਟੀ.ਆਈ., ਮੈਡੀਕਲ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ 27% ਦਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿੱਦਿਆ ਵਿਚ 12% ਅਤੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ 5% ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਹੋਣਹਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਜਿਹੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਕੋਟੇ ਅਧੀਨ ਅਪਲਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਹਲਕੇ ਦੇ ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਬੱਚਿਆਂ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਆਮ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਦੋਨੋਂ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਲਈ ਬਣੀ ਸਲਾਨਾ 8 ਲੱਖ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੀ ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦੀ ਹੱਦ ਕਾਰਨ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲੈਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਦੀ 8 ਲੱਖ ਦੀ ਆਮਦਨ ਹੱਦ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਖੇਤੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਸਲਾਨਾ 8 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ ਉਹ ਕਰੀਮੀ ਲੇਅਰ ਅਧੀਨ ਇਸ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੈਟਾਗਰੀ 'ਏ' ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਇਸ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਪੇ ਜਿਹੜੇ ਕੈਟਾਗਰੀ 'ਸੀ' ਅਤੇ 'ਡੀ' ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਕੇ 40 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਦਉੱਨਤ ਹੋ ਕੇ ਕੈਟਾਗਰੀ 'ਏ' ਅਤੇ 'ਬੀ' ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਇਸ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲਈ ਯੋਗ ਹਨ। ਫੌਜੀ ਅਫ਼ਸਰ, ਕਰਨਲ ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਦੇ ਰੈਂਕ, ਜੱਜ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਅਜਿਹਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਆਮਦਨ ਹੱਦ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਹੀ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬੱਚਾ ਕੋਈ ਆਪ ਤਨਖਾਹ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਸੀਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਇਸ ਹੱਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਵਗੈਰਾ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਕਮ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਵਿਆਜ਼ ਜੋ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਲਾਨਾ ਆਦਮਨ ਕਰ ਰਿਟਰਨ ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਰੇ ਯੋਗ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਓ.ਬੀ.ਸੀ. ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਬਣਾ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਬੱਚੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿੱਦਿਅਕ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਲਾਭਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਲੈ ਸਕਣ।

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੁਬੀ
ਸਹਿ ਸੰਪਾਦਕ

MATRIMONIAL

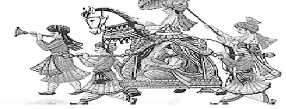

PROFESSIONALLY QUALIFIED MATCH FOR LOBANA SIKH BOY 1993, 6’ 1.5”, CONVENT EDUCATED B. TECH (MBA FROM IIT ROORKEE GOLD MEDALIST), WORKING IN MNC IN BANGALORE. CONTACT–9816672865

* * * * *

LOOKING FOR SIKH, LOBANA HEIGHT 6’3”, DECEMBER 1993 BORN, EDUCATION-BACHELOR’S IN COMPUTER SCIENCE ENGINEERING FROM NIIT JALANDHAR, WORKING AS A SENIOR SOFTWARE ENGINEER IN A MNC, INCOME- 44 LPA, FAMILY FATHER, MOTHER AND YOUNGER SISTER, JALANDHAR-PUNJAB. CONTACT – 9501593066

* * * * *

WANTED SUITABLE MATCH FOR 6’2”, DEC 1994 BORN LUBANA SIKH, M. TECH SOFTWARE ENGINEER CHANDIGARH BASED CANADA PR HOLDER BOY. FATHER RETD. AGM OF A REPUTED BANK, MOTHER HOME MAKER. ELDER BROTHER/ BHABHI CANADIAN CITIZENS WELL SETTLED AT CALGARY. OWN HOUSES AT CALGARY CANADA AND CHANDIGARH. LOOKING FOR ONLY TALL, HANDSOME AND WELL- EDUCATED GIRL WITH GOOD EDUCATIONAL FAMILY BACKGROUND. CONTACT- 9855541531

* * * * *

LOOKING FOR PROFESSIONALLY QUALIFIED GIRL FOR 5’11” FAIR COMPLEXION ARORA BOY, EDUCATION-B. TECH (ELECT. & TELECOM) GNDEC BIDER “DIPLOMA IN BUSINESS MANAGEMENT-WELINGKAR” NON-DRINKER, NON-SMOKER, NON-VEGETARIAN, “TECHNICAL & OPERATION HEAD- “VIDEO DIVISON” PRIME FOCUS LTD/FILM CITY MUMBAI. INCOME -14 LPA PLUS COMPANY CAR, FAMILY- FATHER BUSINESS/HEALER/WELLNESS CONSULTANT, MOTHER-HOUSE-WIFE, YOUNGER BROTHER-CHATTERED ACCOUNTANT, OWN FOOD BUSINESS IN GURGAON, OWNED RESIDENTIAL APPARTMENT IN MUMBAI (KALINA & VASAI). PRESENTLY STAYING IN POWAI. CONTACT: FATHER-09869036813.

* * * * *

LUBANA SIKH BOY.... DEC '92, 5.11FT BE MBA ITALY BASED MNC ASSTT MANAGER @ DELHI NCR. EARLY & SIMPLE MARRIAGE. CONTACT - 9417145424, 8360907886

* * * * *

ਬੇਨਤੀ

ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ (ਰਜਿ.) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵੱਲੋਂ ਸਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਲਈ ਰਿਸ਼ਤੇ ਜੋੜਣ ਲਈ ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚ ਮੁਫ਼ਤ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਸਮੂਹ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹੁਣਯੋਗ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨ।

ਅਦਾਰਾ ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ

ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਦਾਨੀ ਸੱਜਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਦਾਨ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਨਾਮ ਤੇ ਪਤਾ	ਰਸੀਦ ਨੰ.	ਰਾਸ਼ੀ ਰੁਪਏ	ਮਿਤੀ
1.	ਸ੍ਰ: ਐਨ.ਪੀ. ਸਿੰਘ, ਮਕਾਨ ਨੰ: 2249, ਸਟਾਰ ਐਨਕਲੇਵ, ਸੈਕਟਰ- 48 ਸੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।	565	100/-	15.05.2023
2.	ਲੈਕਚਰਾਰ ਗੁਲਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ, ਮਕਾਨ ਨੰ: 3405, ਸੈਕਟਰ-40-ਡੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।	566	200/-	15.05.2023
3.	ਸ੍ਰ: ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ, ਮਕਾਨ ਨੰ: 541, ਫ਼ੇਜ਼-3, ਮੋਹਾਲੀ।	567	200/-	15.05.2023
4.	ਸ੍ਰ: ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਨਡਾਲਾ, ਮਕਾਨ ਨੰ: 31, ਗੋਲਡਨ ਐਵਨਿਊ, ਅਰਬਨ ਅਸਟੇਟ, ਫ਼ੇਜ਼-1, ਗੜ੍ਹਾ ਰੋਡ, ਜਲੰਧਰ।	568	500/-	15.05.2023
5.	ਬੀਬੀ ਕੰਵਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਮਕਾਨ ਨੰ: 3405, ਸੈਕਟਰ- 40 ਡੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।	569	100/-	15.05.2023
6.	ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਕਾਨ ਨੰ: 18, ਏ.ਕੇ.ਐਸ. ਕਲੋਨੀ, ਜ਼ੀਰਕਪੁਰ।	570	100/-	15.05.2023
7.	ਪੰਡਿਤ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ (ਕਨਟੀਨ) ਬ.ਮ.ਸ.ਲ ਫ਼ਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।	571	500/-	15.05.2023
8.	ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਮਕਾਨ ਨੰ: 2020, ਸੈਕਟਰ-37, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।	572	200/-	15.05.2023
9.	ਕਮਾਂਡਰ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਮਕਾਨ ਨੰ: 2593, ਫ਼ੇਜ਼-11, ਮੋਹਾਲੀ।	ਚੈਕ ਰਾਹੀ	20,000/-	19.05.2023
10.	ਸ੍ਰ: ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਪੁੱਤਰ ਲੇਟ ਸ੍ਰ: ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਦਾਨ) ਮਕਾਨ ਨੰ: 49, ਹਰਦਿਆਲ ਨਗਰ, ਗੜ੍ਹਾ ਰੋਡ, ਜਲੰਧਰ।	574	5200/-	19.05.2023
11.	ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਪੁੱਤਰ ਲੇਟ ਸ੍ਰ: ਜਗਤ ਸਿੰਘ (ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਦਾਨ) ਮਕਾਨ ਨੰ: 161, ਗੋਲਡਨ ਐਵਨਿਊ, ਫ਼ੇਜ਼-2, ਅਰਬਨ ਅਸਟੇਟ, ਜਲੰਧਰ।	580	2100/-	24.05.2023

ਅਪੀਲ

ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ 'ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਪਤੇ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਡਾਕਖਾਨੇ ਦਾ ਪਿੰਨ ਕੋਡ, ਫੋਨ, ਈਮੇਲ ਜਾਂ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਸੂਚਿਤ ਕਰੋ ਜੀ। ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਭਵਨ, ਸੈਕਟਰ-30-ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 160030, ਫੋਨ ਨੰ.-0172-2657340, E-mail : lobanafoundation@gmail.com

ਪ੍ਰਧਾਨ - ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ (ਰਜਿ.) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ ਦੇ ਪਾਠਕ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਮੈਂਬਰ bmslchd.org & lobanafoundation.org ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਵੀ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਲੁਬਾਣਾ ਸੇਵਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਕਮਾਂਡਰ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ 20,000/- ਰੁਪਏ ਦਾ ਦਾਨ ਚੈਕ ਰਾਹੀ 19.05.2023 ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਂਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਲੇਟ ਕਰਨਲ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਓ ਪਾ ਕੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ 1974 ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਹੁਦੇ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਖਸ਼ੀਅਤਾਂ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਰੌਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
(1976-1983)

ਸੰਤ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੁੱਢਣ
(1983-1988)

ਸ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਲਾਲੀਆ
(1988-1989)

ਲੈਫ. ਕਰਨਲ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ
(1990-1991)

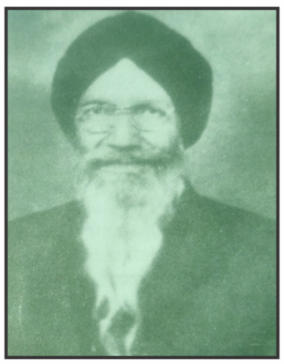

ਗਿਆਨੀ ਹੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
(1991-1993)

ਸ. ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ IAS
(1997-2001)

ਮੇਜਰ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
(2001-2004)

ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ IAS
(2004-2007)

ਸ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
(2007-2011)
ਅਡਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ
(1-7-20 ਤੋਂ 29-4-21)
ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ
(30-4-21 ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ)

ਸ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨਾਰੰਗਪੁਰ ਜੀ
(2011-2014)
ਅਡਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ
(1-7-20 ਤੋਂ 29-4-21)

ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
(2014-2017)
ਅਡਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ
(1-7-20 ਤੋਂ 29-4-21)

ਸ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਲਾਲੀਆ ਜੀ
(2017-30-6-2020)